

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Cvetanović
Fenomen »maminih sinov« v Sloveniji
Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Cvetanović

Mentorica: izr. prof. dr. Metka Kuhar

Fenomen »maminih sinov« v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici izr. prof. dr. Metki Kubar za usmerjanje in pomoč pri pisanju diplomske naloge. Hvala tudi staršem, ker so do konca verjeli vame in vsem dragim os, ki so mi nudili pomoč in me podpirali, ter vsem intervjuvancem.

Fenomen »maminih sinov« v Sloveniji

V diplomski nalogi raziskujem fenomen podaljšanega bivanja mladih odraslih v izvorni družini v Sloveniji, pri čemer se specifično posvetim t. i. fenomenu »maminih sinovih«. Slovenija namreč od osamosvojitve sodi v vrh evropskih držav glede sobivanja staršev in mladih odraslih v poznih dvajsetih oz. že v začetnih tridesetih letih. Tradicija raziskovanja mladine glede obravnavane teme pa je že dolgo časa obsežno tematiziran fenomen skoraj na vseh družbenih področjih. Fenomen maminih sinov raziskujem skozi percepcije mladih žensk. Teoretični del prinaša pregled družbeno-ekonomskih značilnosti podaljšanega sobivanja mladih s starši. Obenem pa analiziram tudi vidik emocionalnega osamosvajanja od izvorne družine. Skozi empirični del sem na osnovi analize intervjujev z mlajšimi ženskami skušala pridobiti poglobljen vpogled v njihovo dožemanje razlogov za podaljšano bivanje »maminih sinov« v izvorni družini ter raziskati njihovo videnje morebitnih posebnosti odnosa teh sinov z materami. Intervjuvanke izpostavljajo zlasti, da mladi odrasli moški, ki jih označijo s tem terminom, uživajo vse ugodnosti, ki jim jih nudi »Hotel Mama«.

Ključne besede: mamin sin, podaljšano bivanje, izvorna družina, osamosvojitvev.

Phenomena of »momma's boys« in Slovenia

For my degree paper I did a lot of reserch regarding the phenomenon of extended living within the primary family in connection with the psychological phenomenon mother-son. The phenomen has been very distinctive for Slovenia and Europe in the last 10 years. The phrase "momma's son" or "momma's boy" has become more and more frequent in the use of slovenian language,as in public and private life. The aim of this reserch is to figure out whether the use of the phrase is justified, when it comes to the phenomenon that this degree paper is focused on or is it just generalising all grown up men. In the theoretical part of my work i wanted to define the meaning of the phenomenon of the extended residency at home and look at the economic and cultural effect on the phenomenon.

Key words: »momma's boys«, extended period of time living with in the original family, indepedence.

KAZALO

1 UVOD.....	6
2 OPREDELITEV FENOMENA PODALJŠANEGA SOBIVANJA MLADIH ODRASLIH	9
2.1 Mladi odrasli	9
2.2 Ekonomski in kulturni fenomen	11
2.3 Vpliv družine in emocionalno osamosvajanje mladih odraslih	15
2.3.1 Opredelitev družine	15
2.3.2 Opredelitev osamosvajanja v zgodnji odraslosti	18
2.3.2.1 Psihološki vidik osamosvajanja mladih od staršev	18
2.3.2.2 Sociološki vidik osamosvajanja od staršev	19
2.4 Vloga matere v odnosu mati – sin vs. mati – hči	20
2.4.1 Materinska vloga	20
2.4.2 O Odnos mati – sin vs. mati – hči	25
3 POJEM "MAMIN SIN"	26
4 EMPIRIČNI DEL	28
4.1 Opis metodologije.....	28
4.2 Razčlenitev raziskovalnega problema	29
4.3 Hipoteza	32
4.4 Predstavitev rezultatov.....	32
4.4.1 Opredelitev fenomena »mamin sin«.....	32
4.4.2 Dejavniki podaljšanega bivanja »maminih sinov« v izvorni družini	33
5 ZAKLJUČEK.....	37
6 LITERATURA.....	39
Priloga A: Kvalitativna vsebinska analiza – odprto kodiranje	43

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 4.1: Demografske značilnosti intervjuvank	29
---	----

1 UVOD

Podaljševanje bivanja mladih odraslih v izvorni družini je v Sloveniji in tudi v drugih državah, kjer se pojavlja, v prvi vrsti ekonomski, a tudi kulturni fenomen (Kuhar 2012). Slovenija sodi v sam vrh držav Evropske unije po številu mladih odraslih, ki sobivajo s starši tudi po končanem visokem šolanju oziroma po pridobitvi prve zaposlitve. Starostna meja odraslih mladih, ki živijo v izvorni družini, se je premaknila v pozna dvajseta oziroma, že v trideseta leta življenja. Glede na podatke preteklih let se je trend iz leta v leto povečeval. Novi podatki sicer kažejo, da je ta sicer začel upadati, kar pa ne pomeni, da je problem, s katerim se soočamo, daleč od zaskrbljujočega (Eurostat 2016).

Razsežnost tega pojava je pogosto problematizirana, tematika raziskav pa v glavnem izvajana na makro ravni, v zadnjem času pa tudi na mikro ravni (Kuhar 2012, 208).

V teoretičnem delu sem opredelila fenomen podaljšanja sobivanja mladih odraslih s starši. Podrobneje sem se osredotočila na ekonomski in kulturni vidik podaljšanega bivanja mladih odraslih s starši. Ekonomski in kulturni vidik igrata zelo pomembno vlogo pri podaljšanem bivanju mladih odraslih v izvorni družini. Negotove spremembe na trgu dela, stanovanjska problematika, podaljševanje izobraževanja itn. so izhodiščne ovire na poti mladih, da bi se osamosvojili in stopili na samostojno pot. Če se je od 60. let prejšnjega stoletja naprej zdelo, da se čedalje bolj pogloblja prepada med mlajšo in starejšimi generacijami, se je v začetku 80. let prejšnjega stoletja zgodil preobrat. Mladi so se zatekali v izvorno družino ter v medgeneracijsko sodelovanje in vse več mladih najde prijateljske odnose s svojim starši (Ule 2008). Medgeneracijsko sožitje je prineslo večjo svobodo, neodvisnost (avtonomijo) in brezskrbnost (odsotnost obveznih gospodinjskih opravil). Mladi so v rani mladosti vstopili tudi v javnost. Kot kompetentni posamezniki so začeli sodelovati v kulturni, politični in porabniški sferi. Tako novi status odraslosti ni bil več oblikovan z ekonomsko neodvisnostjo ali osnovanjem lastne družine. Mladi odrasli kljub težnji po izoblikovanju lastne družine vse bolj odlašajo tudi s starševstvom. Poleg ekonomskih problemov mlade namreč preobremenjuje predvsem skrb, da zaradi delovnih obveznosti ne bi utegnili posvetiti dovolj časa več kot enemu otroku (Ule 2008). Tako se ekonomski in kulturni vidik (težnja po izoblikovanju trdnih vezi med člani družine) prepletata in spodbujata pojav

podaljšane mladosti oziroma podaljšanega sobivanja v izvorni družini.

Če primerjamo druge evropske države glede podaljšanega bivanja v izvorni družini, ugotovimo, da se glede tega izvajajo različne prakse. Najmanj mladih, ki živijo pri starših, je v nordijskih državah, največ jih je v Južni Evropi in Vzhodni Evropi. V mediteranskih državah pa je podaljšano bivanje doma postalo nekaj samoumevnega oziroma je to postala nekakšna kulturna norma (Ule 2008, 14).

Poleg makro dejavnikov pri podaljšanem bivanju mladih s starši v podpoglavju Družina in čustveno osamosvajanje poskušam raziskati tudi vpliv družine, ki ga ima ta na razvoj samostojnosti in avtonomije mladostnikov.

Pri podaljšanem bivanju mladih s starši pa me zanimajo psihološki vidiki osamosvajanja, zlasti vloga družine.

Naslednje poglavje je hkrati tudi osrednje poglavje v diplomski nalogi, saj raziskuje fenomen »maminih sinov« v Sloveniji. S pojavom vse večjega števila mladih, ki živijo doma, se je namreč pojavil nov tip družine, imenovan »Hotel mama«. »Hotel mama« je »sprejel« predvsem mlade fante in jim ponudil vse razkošnosti, ki jim jih tako imenovani hotel lahko ponudi in kjer je mama »glavni oskrbnik«.

Izraz »mamin sin« v smislu podaljšanega bivanja doma ni več posebnost. Kot popularen izraz ga zasledimo v rabi slovenskega jezika tako v javnem kot tudi zasebnem življenju. V splošni rabi izraz »mamin sin« deluje kot nekakšen stereotip z negativnim prizvokom in je velikokrat del posmehljivega, sarkastičnega ženskega pogovora. Mlade ženske se namreč sprašujejo, ali je tudi njihov partner, prijatelj, sodelavec »mamin sin«, in poskušajo najti skupne osebne značilnosti, s katerimi bi potrdile svoje dvome. Danes se izraz tako uporablja za starejše sinove, kjer starostna meja ni določena. Večina uporabnikov izraza »mamin sin« ga skuša okarakterizirati ali celo vizualizirati kot »razvajenega« moškega, ki živi doma pri starših po tridesetem letu v »hotel mama«, kjer ne počne nič drugega, kot da ga mama hrani, oblači in neguje, medtem ko on izkorišča vse, kar se mu nudi. Pojem »mamin sin« poleg sobivanja s straši uporabijo tudi takrat, ko gre za prekomerno povezanost z materjo, kjer je zaradi spreminjanja družbeno-ekonomskih situacij težko opredeliti, kaj je »zdrava« povezanost

oziroma »zdrav« odnos mati – sin.

Kako danes dojemamo ta izraz kot nekaj precej drugega, bom skušala ugotoviti v raziskovalni nalogi. Je statističen podatek, ki nam poda sicer visoko številko o podaljšanem bivanju odraslih mladih (moški še dlje kot ženske sobivajo s starši), dovolj kredibilen, da izraz »mamin sin« posplošimo na vse moške, ki so zajeti znotraj številke? Opažam, da so »mamini sinčki« postali zelo razširjena tema na internetnih forumih, v revijskih člankih, pogovornih oddajah, celo nekateri populistični psihoterapevti in samooklicani strokovnjaki so se lotili teme na zelo »resen način«. V samem diskurzu pa so okrivili tudi matere. Mama je tako za laično družbo in javnost postala »glavna tarča« in ravno zaradi tega je bilo treba raziskati vlogo mame pri osamosvajanju mladih odraslih.

Ženske, predvsem mlajše, se namreč zelo rade in v vse večjem številu sprašujejo in izmenjavajo mnenja o tem, ali je njihov fant, partner ali mož del tako imenovane »populacije maminih sinov«. Za nastalo situacijo skušajo okriviti mamo, saj je tako najlažje opredeliti družbeno problematiko, kot pa jo raziskati malo globlje. Vsekakor je popolnoma napačno opredeliti en dejavnik, ki vpliva na podaljšano bivanje in ki je nekako ustvaril »mamine sinove«.

V empiričnem delu je bila za pridobivanje podatkov uporabljena kvalitativna metoda, in sicer na podlagi teoretskih izhodišč pripravljena vodila za polstrukturiran intervju z mlajšimi ženskami, starimi med 25 in 35 let, ki so podala svoje mnenje in videnje glede tematike, ki ga obravnava diplomsko delo.

2 OPREDELITEV FENOMENA PODALJŠANEGA SOBIVANJA MLADIH ODRASLIH

2.1 Mladi odrasli

Slovenija se v zadnjem desetletju sooča z vse večjim številom mladih odraslih, ki živijo v podaljšanem bivanju s starši. Od osemdesetih let prejšnjega stoletja naprej se je shema splošno sprejetega linearnega vzorca odraščanja (otročstvo, poklicno šolanje, odraslost, zaposlitev, družina, starost oziroma upokožitev) začela namreč rušiti. Na razvoj mladine v razvitih državah so vplivali številni dejavniki. Univerzalni, vseživljenjski učno-izobraževalni procesi so zajeli vse generacije ljudi. Starostna segmentacija družbe na mlade in odrasle je zaradi zahtev trga postala vse manj pomembna (Ule in Kuhar 2003, 38).

Nekoč značilne potrebe za obdobje mladosti so se namreč razširile na vse generacije za vse življenje. Potrebe po stalnem izobraževanju, samooblikovanju, stalnem redefiniranju svoje identitete ter oblikovanju lastnega življenjskega stila so se postavile na prvo mesto lestvice potreb. Če so našteje značilnosti pripadale mladim, jih je v današnji tendenci moral prisvojiti vsakdo, ki je želel oziroma želi biti uspešen v moderni (postindustrijski) družbi. ZAPOZNELO OZIROMA KASNEJŠE VSTOPANJE V ODRASLOST (PREJŠNJE POGlavJE) ima lahko veliko tako pozitivnih kot tudi negativnih vidikov. Pozitivni učinek podaljšanega moratorija je, da lahko mladi eksperimentirajo z možnimi bodočimi identitetami. Pozitivni učinki veljajo samo za tiste, ki to hočejo početi oziroma imajo možnosti za eksperimentiranje (Ule in Kuhar 2003, 38).

Za tiste, ki tega nočejo, predvsem pa ne morejo eksperimentirati, ima negativne vidike. To namreč pomeni, da morajo čakati. Negativni učinke čakanja Ule in Kuhar (2003, 38) razdelita na naslednje:

- *podaljšana odvisnost od staršev,*
- *negotovost glede prihodnosti,*
- *manjša avtonomija,*
- *zmanjšana odgovornost v sedanjosti,*
- *pasivnost*
- *apatičnost (prav tam).*

Ker mladi že dlje časa podaljšujejo šolanje in dlje časa živijo doma odlašajo tudi s poroko. Vsa dobra delovna mesta, ki so danes na trgu dela, namreč zahtevajo visoko izobrazbo. Ker se je izobraževanje podaljševalo, se je tudi dlje študiralo (Ule in Kuhar, 2003).

Avtorja (Côté in Mogelonsky v Ule in Kuhar 2003, 40) zato govorita o novem predodraslem obdobju v življenju. Mogelonsky (1996) ugotovi, da nekateri avtorji imenujejo »predodraslo obdobje« obdobje, ki se je vrinilo med klasično mladost in odraslost. Morch (Côté 2000) ga imenuje »mladostništvo« (youthhood). Posameznikom s to vrsto odraslosti pa »mladi odrasli« (young adults) (Côté in drugi v Ule in Kuhar 2003,40). Raziskovalci življenjskega poteka obenem ugotavljajo in predpostavljajo, da mnogo mladih, ki spadajo v sedanjo kohorto, ne bo nikoli odraslo po konvencionalnih standardih. To pa lahko privede do tega, da mnogo mladih odraslih po novem ostane, nekateri tudi za stalno v nekakšnem »polodraslem obdobju«, kot so npr. nejasni ekonomski statusi fleksibilnih podzaposlitev, nejasna partnerska razmerja brez obveznosti in odgovornosti, ali pa celo na oskrbi v izvorni družini (Ule in Kuhar 2003, 40).

Danes (delen opis) takšne posameznike (če gre za moške) nekatere predvsem mlade ženske ali njihove partnerice (v splošnih pogovorih, forumih na internetu, populističnih člankih, medijskih diskurzih ...) rade okarakterizirajo kot »maminega sinčka«, o katerem pišem v enem od naslednjih podpoglavij in ki so postali pravi fenomen v že omenjenem medijskem populističnem diskurzu.

Termin »mladi odrasli« opisuje negotovost in temeljne spremembe v delovanju prehodov in strukturi. Mladi odrasli ne sodijo v kategorijo mladih po tradicionalnih merilih (starost, izobrazba) in tudi ne med odrasle (tradicionalno merilo), ker niso dosegli socialnega statusa (ekonomska samostojnost, redna zaposlitev, lastna družina, bivanje v izvornih družinah). Tako je posledično nastal izraz »postadolescenca« in s tem označil podaljševanje mladosti posameznika v pozna dvajseta leta življenja. Starostno so mladi odrasli locirani po postadolescentskem obdobju, ta pa zajema obdobje od druge polovice dvajsetih in vse bolj čez trideseta leta življenja. Značilni so mnogi znaki odraslosti, brez bistvenih znakov odraslosti. To pa dejansko pomeni prekinitev mladostniškega statusa in vendar zastoj pri prehodu v odraslost (Ule in Kuhar 2003, 41).

Družbene razmere danes mladim težko omogočajo, da bi odrasli v pravem pomenu besede. Kot že napisano, jih zaznamujejo negotovost, fluktuacije, lomi, vrnitve in nihanja. Zdi se, kot da bi se problemi klasične adolescence, ki predstavlja varno fazo podaljšanega obveznega šolanja, prestavila za deset let (Ule in Kuhar 2003, 42).

Značilnost mladih odraslih so reverzibilni prehodi (Walther in Schlathoof v Ule 2008, 242–244):

- *zapustijo dom staršev in se vrnejo čez nekaj mesecev;*
- *zapustijo šolo in se spet vključijo vanjo čez nekaj časa;*
- *najdejo si delo, ki ga lahko vsak hip izgubijo;*
- *živijo v negotovi partnerski zvezi, za katero ne vedo, koliko časa bo trajala;*
- *spreminjajo svoje poklicne aspiracije zaradi svojih osebnih preferenc ali zaradi razmer na trgu;*
- *razvijajo »zbrkljane« življenjske stile, ker lovijo ravnotežje med prilagajanjem in potrebo po »štrleti ven.« (prav tam).*

2.2 Ekonomski in kulturni fenomen

Ule in Kuhar (2003, 107) opredelita sindrom velike hiše: *»Slovenski sindrom je velika hiša. Starši so zidali velike hiše z namenom, da bi otroci ostali doma.«*

Ekonomski dejavnik podaljšanega bivanja mladih odraslih v izvornih družinah je vsekakor eden izmed najpomembnejših. Podaljšano sobivanje mladih odraslih s straši v postranzicijskih državah pogosto razlagajo kot enega izmed naraščajočih vidikov pomena primarnih odnosov in omrežij za preživetje v (ekonomski) negotovosti tranzicijskega obdobja. Posledice razgradnje predhodne univerzalne državne blaginje namreč skušajo zapolniti ravno starši (Kuhar 2013). Še posebej zato, ker se vse več mladih izogiba sleherni stabilni partnerski zvezi. Mlade generacije namreč vstopajo v skupno življenje v dvoje veliko kasneje, kot so stopale starejše generacije (Ule in Kuhar 2003, 105).

Med delne razloge za to spadajo tudi slabe možnosti za nakup primerne stanovanja. Strukturne in kulturne spremembe so vplivale na to, da je izvorna družina postala

udobna baza za spopadanje s težavami prehoda. Mladi, ki imajo rešen problem nastanitve, se namreč lažje soočajo in spoprijemajo z zahtevami v delovnem okolju in v visokem izobraževanju (Ule in Kuhar 2003, 105). Podaljšano sobivanje mladih odraslih s starši je tako v veliki meri posledica nezaposlenosti mladih, podaljšanega šolanja ter čustvene in materialne navezanosti na družino.

Glede stanovanjskega standarda mladih Mandič (2009, 77–93) ugotavlja naslednje:

Neprimerne stanovanjske razmere ima petina mladih do 18. leta; to je manj kot v drugih starostnih skupinah in manj kot vsi njihovi vrstniki v Evropi. Podobno velja tudi za stare od 19 do 24 let, medtem ko ima v starostni skupini od 25 do 29 let kar tretjina mladih neprimerne stanovanjske razmere in se tako v primerjavi z vrstniki iz drugih držav uvršča na 10. mesto. Ta uvrstitev pa je kljub vsemu boljša kot pri celotni populaciji, ki se po odstotku neprimernih stanovanjskih razmer uvršča v evropsko sredino, na 14. Mesto (prav tam).

Mandič (2009, 77–93) v svoji analizi ugotavlja, da se dobre stanovanjske razmere v Sloveniji za mladino pokažejo za manj vzpodbudne, saj je dober stanovanjski standard, ki je v večji meri boljši kot pri ostalih članicah Evropske unije, razlog za podaljšano bivanje odraslih mladih pri starših. Po podatkih raziskave Mladina 2010 in podatkih EQLS 2007 (Mandič 2009, 77–93) se tako kaže, da je le približno četrtnina oseb, starih od 15 do 29 let, v Sloveniji izpostavljena neprimernim stanovanjskim razmeram. Sicer avtorica (Kuhar 2012, 214) poudari, da na podlagi danih podatkov ni mogla preveriti morebitne povezave med kakovostjo stanovanjskih razmer in tempiranjem odseljevanja, saj tega podatka ni zasledila v nobeni od obstoječih raziskav.

V Sloveniji je stanovanjska ponudba nezadostna, še najbolj v prestolnici Slovenije – Ljubljani. Za Slovenijo je izrazito lastništvo stanovanj: več kot 90 odstotkov stanovanj in hiš v Sloveniji je v zasebni lasti. Po privatizaciji in denacionalizaciji je takih več kot tretjina najemnih družbenih stanovanj (Mandič 2007, 7–24). Gradbene parcele in nova stanovanja imajo razmeroma visoke cene (tudi v primerjavi z drugimi velikimi evropskimi mesti).

Statičnost slovenskega trga z nepremičninami, rast cen stanovanj in gradnje ter majhne družine (en otrok ali dva otroka) pa prispevajo (ekonomski fenomen) k podaljšanemu

bivanju mladih odraslih pri starših (Ule in Kuhar 2003, 105). Odstotek mladih (18–34 let), ki živijo v podaljšanem bivanju s starši, je v Sloveniji namreč zelo visok. Slovenci sicer nismo več v vrhu držav Evropske unije (EU 27), kjer se mladi najtežje odpovejo udobju »Hotel mama«. V zadnji raziskavi Eurostata, narejeni leta 2013, v kateri so upoštevali mlade med 25 in 34 letom starosti (še vedno živeči pri starših), je slovenska mladina pristala na šestem mestu. Na vrhu lestvice se je znašla sosednja Hrvaška, sledijo ji Malta, Madžarska, Slovaška in Italija. Najnovejši podatek pove, da se razmere v zadnjih letih izboljšujejo, saj je še pred dobrimi šestimi leti dobra polovica mladih živela pri starših. Kar zadeva spol, se slovenska dekleta v povprečju po najnovejših podatkih Eurostata odselijo od doma pri starosti 29 let, medtem ko moški pri starosti 31 let.

Tudi družinska omrežja so se v zadnjem desetletju zaradi poslabšanja ekonomskih in socialnih razmer v Sloveniji organizirala tako, da blažijo nastalo stanje. Eden izmed organizacijskih primerov je sožitje odraslih otrok in njihovih staršev pod skupno streho (Počkar in Kranjc 2011). Nesprejemanje možnosti nižjega življenjskega standarda je vsekakor eden od razlogov za podaljšano bivanje mladih odraslih v izvorni družini. V državah z liberalno usmeritvijo mladi sprejmejo slabšo materialno preskrbljenost, ko se odselijo in iščejo prvo zaposlitev. V južnoevropskih državah pa je tovrstno tveganje nesprejemljivo (Levpušček 2001, 98).

Starši le redko zahtevajo od svojih odraslih otrok, naj prispevajo denar v družinski proračun (stanarina, hrana, elektrika, telefon, družinski avtomobil), zato je bivanje doma za mlade poceni. Denar, ki ga mladi zaslužijo, jim ostane, zato so njihove potrošne zmogljivosti višje. Nekateri denar varčujejo, da bi si zagotovili boljše razmere za začetek samostojnega življenja, nekateri porabijo večino denarja za osebne stvari (obleke, tehnika, potovanja itn.). Samostojno gospodinjstvo bi za njih pomenilo znatno znižanje življenjskega standarda. Dokler se povsem ne uveljavijo v svojem poklicu, mladi ne zapustijo doma svojih staršev, da sem jim to ne bi zgodilo (Ule 2003, 106).

Ker je eden od dejavnikov podaljšanega bivanja mladih odraslih tudi podaljšano sožitje staršev in odraslih otrok, je v raziskavi Mladina 2010, ki je posebej raziskovala mlade v Sloveniji, posebej analiziran tudi odnos otrok do staršev. Ugotovili so, da je delež sožitja mladih s starši visok.

Zaradi dobrih odnosov s starši je zato odločitev, da ostajajo doma, privlačna za mlade. Demokratizacija odnosov je ustvarila manj konfliktov. Zaradi oslabiljene avtoritete staršev mladi uživajo v družini visoko stopnjo avtonomije in svobode, kar vpliva na to, da imajo mladi svoj bivalni prostor – sobo opremljeno po svojem okusu. Brez nadzora staršev pa so dobili še možnost, da na obisk vabijo prijatelje obeh spolov. Namreč še dve generaciji nazaj so imeli le malo svobode in prostora za »svobodno dihanje«. Mladi so dom zapustili hitreje, četudi so tvegali občasno preobremenjenost. Zunaj izvirne družine so skušali doseči samouresničitev. Mladi, ki cenijo udobje doma, pa se zavedajo, da so tako sami manj dejavni v procesu osamosvajanja (Ule in Kuhar 2003, 106).

Z vidika staršev imajo otroci obilo časa, da si ustvarijo družino in dobijo otroke. Po njihovem mnenju bi morali otroci počakati, da se najprej ekonomsko osamosvojijo in dosežejo osebno zrelost (Ule in Kuhar 2003, 106). V raziskavi »Mladina 2000« so podatki pokazali, da je večina mladih dobro »opremljena« s starševskimi čustvenimi in intelektualnimi/poklicnimi vzpodbudami. Po podatkih se samo manj kot petina mladih doma ne počuti dobro in bi si želela več starševske podpore. Od osamosvojitve Slovenije kot ključnem tranzicijskem obdobju se je v Sloveniji – kot že ugotovljeno – zelo povečal pomen staršev. Povečal se je tudi pomen matere (Levpušček 2003, 73) na obeh ravneh: instrumentalni in čustveni (Ule in Kuhar 2002).

Na odselitev od izvirne družine oziroma dejavnike podaljšanega sobivanja mladih odraslih s starši se osredotočajo številne študije (za individualne države ali primerjalne študije izbranih držav). Makroanalize so preučevale materialne razmere, državne podpore in kulturne dejavnike, o katerih sem pisala tudi v prvem delu poglavja, medtem ko so študije na mikroravni (družinski in psihološki dejavniki) preučevali redkeje (Kuhar 2013, 791). Analize na mikroravni bom preučevala v naslednjem poglavju.

V zadnjih letih so poleg slabših ekonomskih razmer na Zahodu ključne razlike med državami. Kuhar (2013, 794) navaja sledeče:

- *situacija mladih na trgu dela oziroma zaposlitvene priložnosti mladih (odseljevanje od doma zavira naraščanje brezposelnosti mladih na vse bolj negotove, fleksibilne, začasne nove zaposlitve nasproti zaščiti starejših*

- delavcev),*
- *značilnosti stanovanjskega trga (negativno vplivata majhen najemniški sektor in težka dosegljivost lastniških stanovanj),*
 - *možnost zanašanja na različne vire finančne pomoči v posamezni državi blaginje, kar hkrati odlikava kulturne vzorce vloge družine v družbi oziroma tip družinskih vezi (odseljevanje pospešujejo državne podpore nasproti starševskim); z individualne perspektive pa odlikava teh makrodejavnikov na mikroraven (prav tam).*

Vpliv tipa državne blaginje in posledično narave družinskih vezi poleg posebnega vpliva postranzicije je nakazalo že več raziskav na primerjalnih vzorcih evropskih držav. V študiji jakosti družinskih vezi (Reher v Kuhar 2013, 794) vzpostavi delitev med t. i. severnim klastrom držav (Belgija, Nizozemska, Velika Britanija, skandinavske države, v veliki meri Nemčija in Avstrija) in južnim klastrom sredozemskih držav. Za prvi klaster so značilne »šibke« družinske vezi, občutek socialne (državne) in nedružinske solidarnosti, zgodnja odselitev od doma, za slednje pa »močne« družinske vezi, kasnejša odselitev od doma in občutek solidarnosti, kjer je glavni temelj družina.

Kuhar (2013, 795) za podaljševanje medgeneracijskega sobivanja v Sloveniji navaja naslednje ključne razloge:

- *majhno število finančno dostopnih stanovanj,*
- *trg dela, ki ne more dovolj hitro (in ustrezno) absorbirati visoko izobraženih mladih, ki vstopajo nanj,*
- *kulturno določena praksa (povezana s širšimi dejavniki strukture oziroma institucionalne narave, zlasti z dostopnostjo državnih podpor nasproti družinskim) (prav tam).*

2.3 Vpliv družine in emocionalno osamosvajanje mladih odraslih

2.3.1 Opredelitev družine

Uradna definicija družine je v Statističnem uradu RS za popis prebivalstva zapisana kot: »Življenjska skupnost najmanj dveh oseb v okviru zasebnega gospodinjstva. To je lahko: »življenjska skupnost staršev (obeh ali enega) in otrok, ki živijo z njima oziroma

z enim od staršev«. Starost otrok ni omejena, vendar pa ti nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti; življenjska skupnost moškega in ženske, ki sta sklenila zakonsko zvezo; življenjska skupnost partnerjev, ki živita v zunajzakonski skupnosti« (SURs 2012). Praviloma je družina sestavljena iz ene generacije (mož – žena, zunajzakonska partnerja) ali iz dveh zaporednih generacij (starši–otroci). V gospodinjstvih, v katerih prebivajo tri generacije ali več generacij, se družine začnejo statistično tvoriti pri najmlajši generaciji. Gospodinjstvo, v katerem prebivajo oče, njegova hči ter vnukinja, pripadata hči in vnukinja enostarševski družini, oče pa statistično ni družinski član (SURs, 2016). Brown (1992, 210–212) družino deli na:

- *jedrne družine (družine dveh ali več staršev),*
- *klasične razširjene družine (vertikalno in horizontalno razširjene družine, sestavljene iz več jedrnih družin, ki jih povezuje sorodstveno razmerje in strnjena lokacija bivanja),*
- *modificirane razširjene družine (družine, ki so geografsko ločene, vendar vzdržujejo redne sorodniške stike in si nudijo vzajemno oporo),*
- *enostarševske družine,*
- *reorganizirane družine (vnovič vzpostavljene družine oziroma družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš) (prav tam).*

Družina kot taka se danes spreminja pod vplivom širših družbenih sprememb in ni le pasiven objekt, temveč dejavnik, ki vstopa v razmerje z družbenim okoljem tako, da ga spreminja s tem, da se adaptira in s tem spreminja. Pri ustvarjanju družinske zasebnosti prihaja posameznikova vloga do izraza bolj kot kdaj koli prej. Družinsko življenje ni postalo imuno na vplive okolja ali da bi se spreminjalo v relativno pluralizacijo in bi zato bilo neodvisno od zunanjih družbenih vplivov v domeni individualnih preferenc, le možnosti posameznika so postale bolj družbeno odprte pri ustvarjanju družinske realnosti (Švab 2001, 53–56).

Če je bila nekoč idealna tipska podoba nuklearne družine poročen par (zaposlen oče, mater gospodinja in dva otroka) katero tipsko podobo je podal klasik funkcionalistične sociologije Talcott Parsons, je v Evropi v začetku 20. stoletja ostalo manj kot 20 odstotkov takšnih družin (Muncie in Langan v Macuh 2014, 29). Širše demografske in societalne spremembe imajo velik vpliv na to. Navezanost na tradicionalne (ponekod še zmeraj) družbeno zaželene norme, kot so izobrazba, zaposlitev kot kategorija poroke,

katere število postaja vse bolj nestabilno in spremenljivo, so norme, na katere posameznik ni več toliko navezan. Število porok se zmanjšuje, število razvez se povečuje. Starševstvo pred poroko, ki v preteklosti ni bilo zaželeno, meša prej določena obdobja med seboj, družinski model ni več monoton, ampak je dinamičen (Švab 2001, 44–46).

Za družinsko pluralizacijo so po Švabu (2001, 80) značilni predvsem naslednji procesi:

- *pluralizacija družinskih oblik, ki soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitve posameznikov. Ta proces je povezan s spremembami, kot so upad števila formalnih zakonskih zvez, večanje števila kohabitacij, večanje števila razvez in otrok, rojenih izven zakonske zveze;*
- *pluralizacija življenjskih stilov in življenjskih potekov, ki vpliva na raznolikost družinskih in partnerskih zvez (pri mladih so značilne kohabitacije);*
- *spreminjanje družinskih vrednot (in simbolno spreminjanje življenjskega sveta družin), ki je zelo kompleksen in večdimenzionalen fenomen (kar se pokaže na primeru enostarševskih družin, saj so danes povsem legitimna, družbeno sprejeta in vedno bolj razširjena družinska oblika);*
- *intradružinska diferenciacija, kar pomeni, da se znotraj družine pluralizirajo posamezne družinske vloge (v ta kontekst se lahko umesti pluralizacijo vsakdanjega življenja družin oziroma vsakdanjih praks, predvsem različne načine dnevne družine) (prav tam).*

Demografska statistika je bila prva, ki je začela opazati spreminjanje družinskega življenja, saj je s svojimi številkami jasno in objektivno pokazala na pluralizacijo družinskih oblik. Sicer je statistika selektivna in pomanjkljiva, saj zbira le določene vrste podatkov, ki so v državnem interesu (za oblikovanje socialne in družinske politike), pomanjkljivost pa se kaže v načinu zbiranja podatkov, ki so usmerjeni v model nuklearne družine, ki težko pojasnijo vzroke dinamike oziroma spreminjanja (Švab 2001, 57).

Mlajše generacije danes drugače dojemajo nekatere tradicionalne institucije (vpliv pluralizacije), kot je na primer poroka. V partnersko skupnost namreč prehajajo zelo različno. Mladi so danes »osvobojeni«, saj ne čutijo pritiska družine in tudi Cerkev na večji del populacije v Sloveniji nima več neposrednega vpliva. Mladi imajo več

legitimnih možnosti, saj niso stigmatizirani, če se odločijo za netradicionalne poti (ne)ustvarjanja družine. Zavedajo se, da tudi če se poročijo, še ni nujno, da imajo otroke. To so vsekakor pozitivni vidiki pluralizacije družinskih oblik, pa vendar je vse več mladih, ki zaradi omenjenih dejavnikov ne vedo, kaj dejansko hočejo (Švab 2001).

2.3.2 Opredelitev osamosvajanja v zgodnji odraslosti

2.3.2.1 Psihološki vidik osamosvajanja mladih od staršev

Osamosvajanje je v obdobju zgodnje odraslosti ena od pomembnih razvojnih nalog, ki je zvezna z razvojnim obdobjem mladostništva. V smeri vse večje simetričnosti v vplivanju, vzajemne komunikacije in možnosti pogajanj v konfliktnih situacijah se odnos do staršev danes spreminja (Levpušček 2001, 72). Razvoj avtonomije v obdobju mladostništva, torej v procesu sekundarne individualizacije, pa nekateri avtorji (Blos in Ryan v Levpušček 2001,73) razlagajo s pomočjo procesa separacije in individualizacije (Levpušček 2001,75). In sicer gre pri tem za dvojno dinamiko: posameznikovo emocionalno oddaljevanje od staršev (separacijo) in posameznikovo vedno večje prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja brez starševske opore (individualizacija) (Kuhar 2003).

Spremembe v vedenjskem osamosvajanju se ne dogajajo hitro, temveč so rezultat večletnih procesov osamosvajanja (prekinitev odvisne čustvene in materialne vezi z družino). V obdobju zgodnje odraslosti se osamosvajanje nanaša na finančno osamosvajanje in oblikovanje lastnega gospodinjstva (Zupančič in drugi 2009, 634–654). V doslej navedenih družbenih, ekonomskih in kulturnih spremembah pa je status odraslosti odvisen precej tudi od institucij odrasle družbe. Poleg že omenjenih objektivnih razlogov imajo močno vlogo tudi subjektivni znaki (Ule in Kuhar 2003). Prekinitev pri mladih ne pomeni popolne prekinitve vezi, saj mladi odrasli ohranjajo stike s svojo družino, odnos se spremeni le kakovostno (Zupančič in drugi 2009, 634–654). Ule (2009) pravi, »da se v obdobju podaljšanega bivanja pri starših mladi odrasli poslužujejo začasnih rešitev med odvisnostjo in neodvisnostjo. Začasno se tako osamosvajajo, negotovo osamosvajajo ali zgolj ekonomsko osamosvajajo.«

Prva, ki je opisala mladostnikovo osamosvajanje od staršev, je bila Anna Freud (1958). Emocionalno ločevanje od staršev je povezovala s spremembami v odnosih s pomembnimi drugimi (Levpušček 2003, 72). Zaradi pojava vnovične oživitve Ojdipovega kompleksa¹ in izgrajenega superega je odcepitev mladostnika od staršev posledica notranje konfliktnosti. Svoj ego mladostnik investira v razvoj identitete in tudi v občutek lastne kompetentnosti, infantilna navezanost nanje pa naj bi se prekinjala z emocionalnim ločevanjem.

Ločitev od staršev je poleg razvoja spolne identitete, izbire poklicnih ciljev, razumevanja in sprejemanja vrednot ter doseganja osebne integritete ena od razvojnih nalog. Za starše mladostnikov to predstavlja eno od najtežjih razvojnih nalog, ki pa ima poleg drugih štirih razvojnih nalog zelo pomembno vlogo. Otroci, ki se ne ločijo od staršev, namreč pri ostalih štirih izzivih ne morejo biti v celoti uspešni. Tako kot za starše je ločevanje težko tudi za otroka. Proces traja nekaj let in je podoben počasnemu trganju, kar pomeni, da se nikoli ne zgodi prelom enostavno in čisto. Nekateri starši so na to bolj pripravljene, drugi manj, nekateri mladostniki se ločijo bolj drastično, drugi manj boleče. Avtorica Anna Freud (1958) tako pravi, da sta za zdrav psihosocialni razvoj mladostnika nujna emocionalno distanciranje in konfliktnost s starši (Levpušček 2003, 73).

2.3.2.2 Sociološki vidik osamosvajanja od staršev

Pokrajac v Kuhar (2013,795) o podaljšanem sobivanju mladih odraslih in staršev pravi, da ne moremo zgolj govoriti oziroma ga interpretirati kot preživitvene strategije, saj se v povprečju nakazujejo zavezniški, podporni in celo prijateljski odnosi staršev in otrok, kar ni le posledica zaostrovanja materialnih in institucionalnih pogojev, temveč emotivnih, demokratičnih družinskih odnosov, zlasti od druge svetovne vojne dalje (Kuhar 2013,795). Mladostniki v Sloveniji so tudi po samooceni kakovosti odnosa s starši visoko uvrščeni, še posebej glede odnosa z materjo (Kuhar 2013,795).

Mladi v povprečju uživajo doma pri starših dobršno mero avtonomije, tako da lahko podaljšano bivanje s starši vsaj do določene mere interpretiramo kot izbrani življenjski slog, povezan z udobnostjo »Hotel mama« (Kuhar 2013,795).

Razlog za podaljšano bivanje v izvorni družini ima tudi drugo plat, in sicer, da mlade

skrbi za starše. Starši si globoko v sebi želijo zadovoljiti potrebe svojih otrok in tako vzpostaviti idealno razmerje z njimi. Z dokončnim odhodom in osamosvojitvijo bi namreč otroci staršem povzročili emocionalno napetost, zato jih nočejo prizadeti. Te okoliščine pa ustvarjajo situacijo, da bodo mladi precej težje zapustili dom (Ule in Kuhar 2003, 107).

Poleg tega obstaja nezanemarljiv delež mladih odraslih, ki si želijo urediti lastno stanovanje oziroma gospodinjstvo, in sicer poleg doma staršev oziroma bratov in sester. Vse to zaradi močnega občutka, da sodijo skupaj, to pa izhaja iz obvez, ki jih čutijo drug do drugega. Družine na severu Evrope so v nasprotju z nami funkcionalne oziroma moderne, saj so posamezna gospodinjstva članov sorodstva razpršena po vsej državi. Tudi če živijo daleč narazen, odnosi med starši in odseljenimi otroki po študijah sodeč ostanejo zelo tesni. Takšnim odnosom rečemo »intimnost na daljavo«. V Sloveniji pa se bližnje sorodnike dojema kot prijatelje in družabnike, ki dajejo občutek pripadnosti. Doma ostajajo tudi zato, ker še niso pripravljene za stabilno partnersko zvezo in starševstvo (Ule in Kuhar 2003, 107).

Zavedati pa se je treba, da odhod od doma tudi ni vselej enkratni dogodek, ampak je vse pogostejše nekaj časa trajajoč proces postopnega osamosvajanja, v katerem mladi razvijajo nove oblike poldružinskega življenja.

Razlike med psihološkim in sociološkim vidikom osamosvajanja se kažejo v tem, da je v slovenskem prostoru dimenzija tesnih socialnih stikov med mladimi zelo prisotna. Družina namreč predstavlja ekonomsko, čustveno in bivanjsko podporo in kot takšna predstavlja ščit pred socialno negotovostjo, eksistencialno in emocionalno stisko ter blokira negotovost pred prihodnostjo (Ule 2008).

2.4 Vloga matere v odnosu mati – sin vs. mati – hči

2.4.1 Materinska vloga

Vloga matere se je od nastanka civilizacije spreminjala, največji preporod je doživela v zadnjem stoletju, največje spremembe pa v zadnjih desetletjih. V Sloveniji je k enakopravnejši vlogi žensk ključno prispeval socializem. Ko primerjamo vlogo matere

sedaj in v preteklosti, lahko rečemo, da je imela neposredno vlogo v družini, na osnovi sprememb vloge očeta pa se je spremenila tudi vloga matere v njeno korist (npr. možnost koriščenja družinskega dopusta za očete) (Macuh 2014, 14–27). K uveljavljanju žensk v vseh svojih vlogah je pripomogel odnos družbe do enakih možnosti žensk in moških pri zaposlovanju, do njihovega izobraževanja, intelektualnih sposobnosti. Feministična gibanja pa so pripomogla k večjemu uveljavljanju žensk v sodobni družbi (Macuh 2014, 14–27).

Najbolj prevladujoča vloga ženske na svetu je, da je ženska gospodinja, poročena in ima otroke (Jogan 1990). Spremembe v naravi dela in življenja žensk so kot že navedeno prinesle spremembe v vlogah žensk, ko se je začelo njihovo masovno zaposlovanje (Švab 2001). Od ženske v vlogi matere se namreč pričakuje nekaj drugega kot od ženske v vlogi delavke, kar je privedlo do napetosti med materinsko vlogo in vlogo delavke (Vogrinčič 1998). V nekaterih družbah je, sicer vse redkeje, prisotno mišljenje, da mora ženska ostati doma in skrbeti za družino, to pa bi vplivalo na njeno samostojnost in neodvisnost, ki jo je pridobila z zaposlitvijo na trgu dela.

Odnosi med spoloma so družbeno konstruirani in relacijsko razumljeni (Šori in Humer 2015, 98). Največji odmev je koncept spolnih vlog imel v kritični feministični teoriji in širše na področju raziskovanja spolov. Številne feministične avtorice ugotavljajo, da ima nedelitev domačega in skrbstvenega dela med moškimi in ženskami temeljne posledice, ob čemer izpostavljajo delovanje »tradicionalnih spolnih vlog« (Šori in Humer 2015, 98). Tako so tradicionalno uveljavljeni vzorci delitve gospodinjanskega in skrbstvenega dela v 70. letih prejšnjega stoletja ovirali ženske pri udejstvovanju v javni sferi (Šori in Humer 2015, 98). Prav v družini nastane prva izkušnja spolne delitve dela in se tudi oblikuje predstava o tej delitvi (Humer 2008, 99). Normativna pričakovanja do skrbstvenega in domačega dela (v zvezi z odgovornostjo žensk in moških) so, da ugodnosti, ki jih nudi država (npr. starševski dopust, dopust za nego bolnega otroka), še vedno največ koristijo seveda ženske (Ule in Kuhar 2003). Usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti pa je problem, s katerim se vsakodnevno ukvarjajo še vedno ženske (Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar 2007).

V raziskavi, ki sega v leto 1965 in se je ukvarjala s porabo časa pri ženskah in moških, so ugotovili, da je v Sloveniji obstajala izrazito spolno asimetrična delitev dela doma, in

sicer, da so ženske bile »dvojno zaposlene« (Boh 1996, 69 –80). V drugi raziskavi (1965) z mednarodno primerjavo–10 industrijskih evropskih držav in ZDA–pa so bile najbolj obremenjene z neplačanim delom ravno ženske v Sloveniji (Šori in Humer 2015, 102). Nekatera dela ostajajo bolj ali manj nespremenjeno deljena na »ženska« in »moška« dela.

V ideoloških razlagah in praktičnem določanju vsakdanjega življenja je družbena pomembnost žensk postala temeljni razlog za opravičevanje družbene nevidnosti in izključenosti žensk iz javnosti. Družbeno nemoč in nevidnost žensk so zagovarjali in hkrati polepševali z enostranskim malikovanjem družinskega življenja (Jogan 1990, 26).

Humana perspektiva naj bi odpravila vse enostranske omejitve za oba spola. Moški (očetje) bi se morali ukvarjati z nujnimi deli za vsakdanji obstoj, več bi se morali vključevati v gospodinjska dela in s tem razbremeniti ženske (Jogan 1990, 26).

Dolžnosti moških in žensk je določal moški kot gospodar in ženi dodelil »troedino« mesto – kuhinja, cerkev, otroci. Nekateri katoliško usmerjeni sociologi so celo zahtevali dovolj visoke plače, da bi moški lahko preskrbeli za družine in ženske poslali domov. Ženske bi se morale odpovedovati vsemu ter skrbeti za »topel« dom (Jogan 1990, 26).

Univerzalen in značilen položaj žensk v postmoderni slovenski družbi je moralna in materialna preobremenjenost (gospodinjska in družinska dela), saj so moški še vedno bolj aktivni izven doma. Tehnološko napredni gospodinjski aparati ženskam sicer olajšajo delo, a tudi danes ne pripomorejo k zmanjšanju deleža polno zaposlenih žensk v Sloveniji. Žensko delo z vidika ekonomskega vrednotenja v institutu gospodinjstva se namreč vrednoti kot delo brez ekonomske vrednosti, torej kot brezplačen gospodinjski servis (Jogan 2001, 185).

Gospodinjsko delo je samoumevno in tako je vedno bilo (Jogan 2001, 185). Po podatkih Statističnega urada RS (2012) odrasel slovenski moški dela izven službe 7 ur na teden, slovenska ženska pa 28, 5 ure na teden. Matere v večji meri kot očetje tudi želijo zaščititi svoje otroke pred škodljivimi dogodki (Fox in drugi 1996, 732–757). Ker bi jih rade zavarovale pred tveganjem, ki ga ustvarja širše socialno okolje, načrtujejo in organizirajo socialno mrežo prijateljev v sosedstvu in s tem zagotavljajo »bazo« za

svoje otroke (For in Murry v Macuh 2014, 41).

Družinsko oziroma gospodinjsko delo je pojem za domače delo, ki je tipično modern in sodoben fenomen in za katerega je značilno, da se način in obseg spreminjata, vendar ostaja strukturno vezan na družino kot servisno enoto (Rener 1994, 17). Gospodinjska funkcija ženske, kot servisna funkcije družine, je bila socialno prezrta in zamolčana in se je kot takšna pokrivala z drugo dimenzijo ženske, to je v vlogi materinstva (Rener 1994, 17).

Ženske so sprejele gospodinjsko vlogo in z njo marginalni položaj na trgu dela ravno z ideologijo materinstva ženske. Gospodinjska vloga pa je bila največja ovira za ljubeznivo ukvarjanje z otroki, to pa naj bila najpomembnejša dejavnost žensk v družini. Obremenjenost z gospodinjskim (materialna, izvrševalna, birokratska plat) in družinskim delom ter pomanjkanje časa je bil razlog za zmanjšano kontinuirano interakcijo in posvečanje otroku (naraščaju), to pa velja za nujno (preferenčno) materinsko vlogo. Tako je ukvarjanje s potomstvom postal poseben privilegij, saj so se mame zaradi obilice dela z otroki ukvarjale mimogrede (Rener 1994, 18).

V postmodernej družbi je segment materinstva v družinskem življenju zaznal najmanj strukturnih sprememb družinskega življenja. Švab (2001, 95) meni, da »ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna«. Ključni dejavnik je še vedno konstituiranje družine, vendar v postmodernem obdobju materinstvo oziroma starševstvo ni več nujni pogoj konstituiranja družine. Družinska pluralizacija ravno nasprotno vključuje procese osvobajanja družinskega življenja izpod reprodukcijskega jarma – otroci so po novem možnost izbire in ne družbeno predpisano dejstvo. Predpogoj postmodernosti tako postane materinstvo, pogojeno s fenomenom očetovstva in protektivnega otroštva ter nov predpogoj, ki ga imenujemo »ontološka varnost« (Švab 2001, 95).

Na družinsko življenje žensk je radikalno vplivalo množično zaposlovanje. Spremenilo se je vedenje glede rodnosti in oblikovanja družine. Vloga matere se je najmanj spremenila v tradicionalni nuklearni družini in tako ostala »ključna družinska vloga« (Švab v Macuh 2014, 82).

Ule in Kuhar (2003, 72) menita, da »danes materinstvo ni več »ekskluzivna ženska identiteta« in glavna prioriteta pri odločitvah glede načina življenja ženske. Vse več žensk se ne odloča za materinstvo, kar zadeva ideologijo, pa ta izgublja pomembnost glede obveznega materinstva. Še vedno je težko določiti, koliko žensk bo brez otrok v mlajših kohortah« (Ule in Kuhar 2003, 72).

Spreminjanje rodnosti je odigralo ključno vlogo v razumevanju materinstva in otroštva. Zgodil se je razmah v ekspertnem svetovanju ženskam glede vzgoje otrok (poplava svetovalnih priročnikov in podobne literature). Pojavil se je strah zaradi upada v rodnosti, kdo bo prevzel prej omenjena pomembna upravljalna mesta. To je bi napačen strah in interes je bil drugje. Materinstvo je dobilo novo funkcijo – v produkciji kakovostnih, sposobnih, izobraženih in dobro vzgojenih otrok, in sicer v socializaciji avtonomnih in racionalnih individuumov, ki so imeli občutek moralne odgovornosti (Rener 1992, 104).

V postmoderini dobi je ideologijo materinstva nadomestila nova ideologija – tako imenovano »odloženo materinstvo« na poznejša leta. V raziskavi leta 1982 (Daniel idr.) se je pokazala bistvena razlika med pari, ki so se odločali za otroke v poznih dvajsetih ali v zgodnjih tridesetih letih, in pari, ki so imeli prvega otroka v zgodnjih dvajsetih letih (Švab 2001, 103–106).

V Sloveniji se pri mladih ženskah oblikujejo tri področja:

- ideologija spolne nevtralnosti ob dejanski spolni segregaciji,
- konflikt med zaposlitvijo in materinstvom,
- potreba po razvijanju osebne avtonomije ob hkratni odnosni usmerjenosti (Rener 1996, 158).

Tuje in domače raziskave kažejo, da je največji problem žensk usklajevanje delovnih in skrbstveno-gospodinjskih obveznosti. Kot pravita Ule in Kuhar, je usklajevanje dela in družine ter enakomernejše porazdelitve dela pomemben dejavnik pri odločitvi partnerjev za starševstvo (Ule in Kuhar 2003).

Kljub utrjevanju modernistične percepcije materinstva kot ključne ženske vloge, se dogajajo spremembe na tem področju. Kot pravi A. Švab (2001) se materinstvo v

mnogih vidikih demistificira. Reprodukcijska in materinstvo nista več vezana na zakonsko zvezo in heteroseksualno ureditev. Pri demistificiranju materinstva je eden od segmentov razbitje vezanosti materinstva na zakonsko zvezo in heteroseksualna razmerja (Švab 2001,113).

2.4.2 O Odnos mati – sin vs. mati – hči

Prvo razliko med odnosom mama – sin in mama – hči, ki je povezana s tematiko podaljšanega bivanja v izvorni družini, lahko opazimo v odhodu od doma glede na spol. Primerjava podatkov po spolu kaže, da si ženske/hčerke v povprečju dve leti prej kot fantje ustvarijo lastno gospodinjstvo (SURS 2015). Razlaga za takšno razliko je v pomenu življenja s starši za oba spola. Če življenje pri starših predstavlja za posameznika ali posameznico dejavnik, ki spodbuja osebno avtonomijo in hkrati oviro, potem je trditev pravilna, ko rečemo, da to ne velja za oba spola enako (Ule 1996, 53). Večja je verjetnost, da je ženska, ko gre za delitev družinskega dela, vanj bolj intenzivno vključena kot mlad moški. V vsakdanjem življenju je to posledica socializacije otrok v spolno specifične vloge, v kar se samoumevno vključuje spolna delitev dela. Odselitev od doma za žensko pomeni osvoboditev od družinskih obveznosti v orientaciji družine in nadzora nad zasebnim življenjem, ki je vsekakor veliko večji kot pri sinovih. Mlademu moškemu pa je družina orientacije obratna, saj mu nudi podporo v materialnem smislu. Pri tem gre za »storitve«, kot so pospravljanje, čiščenje, pranje operila ..., in finančno podporo. Gre za dejavnosti, ki jih navadno opravljajo njihove mame. Družina nudi mlademu moškemu več avtonomije in emocionalne opore kot mlademu dekletu (Ule 1996, 53).

Na poti v neodvisnost so dekleta veliko bolj samostojna in imajo večji nadzor s strani staršev. Zato se bodo prej osamosvojile kot fantje, za katere tega ne moremo trditi. Zaradi omenjenih dejavnikov, ki vplivajo na njih, dekleta prej postanejo bolj trdna in bolj pripravljena na sprejemanje življenjskih odločitev.

3 POJEM "MAMIN SIN"

»Sem mlada upokojenka v 67. letu. Po neznosnih mukah sem spravila svoja dva sončka na noge in sta odletela iz gnezda. V tem času sem se sama postarala. Skrbela sem zanju in ju ovijala v vato po svojih najboljših močeh. Sedaj imam prvič v življenju čas zase, vendar ne morem biti brez dela. Zato dajem oglas – če kakšen sonček, star od 35 do 45 let, potrebuje nadomestno mamo, sem jaz pripravljena. Ponudbe na: HOTEL MAMA do konca!! (med.over.net v Kuhar 2012, 205).

Izraz »**mamin sin**« ima negativen prizvok, je kot žalitev v povezavi z nezdravim Ojdipovim kompleksom v odnosu mama – sin. To je izraz pretirane navezanosti sina na mater, kjer je moškost sina vprašljiva (Kimmel in Rotundo v Drummund 2016, 26).

V ZDA je bila izvedena raziskava (Harris 2007) na temo »maminega sina«, ki je bila narejena v nekakšnem presečišču rase in spola znotraj družine določene rase. V dojemanju »maminega sina« so bile prikazane velike kulturne razlike po svetu (Drummund 2016, 26). Raziskava je bila narejena na treh velikih skupinah, kjer je sodelovalo 25 moških, starih od 20 do 29 let. Skupina je zajela samske, polno zaposlene in študente. Med njimi je bilo 13 Američanov, 4 Španci, 4 azijski, trije afro – američani in eden med njimi je bil ameriški domorodec.

Vprašanja so bila razdeljena v dva sklopa. Osrednji vprašnji sta bili: pod katerimi pogoji te imenujejo »mamin sin« in zakaj se dojemaš kot »mamin sin«.

Sklopi so imeli podvprašanja, ki so vsebovala teme, vezane na kulturne razlike, medosebne odnose v družini itn. Po končani raziskavi so se vsi soglasno strinjali, da so mamini sinovi in da imajo »mamin sinovi« negativen prizvok, ki je torej žaljiv. To je moški, ki je za družbo neugoden, saj mu manjka samozavesti, odvisen je od svoje matere in potrebuje pretirano pomoč na vseh področjih. Otroštvo je edino obdobje, v katerem je odvisnost od mame upravičena. Pozitiven vidik definicije se lahko razširi le do indikacije, ki vključuje veliko ljubezni in razumevanja do mame. Nekateri so dejali, da je »mamin sin« v nekaterih kulturah tudi družbeno sprejemljiv. Še več, kulturno sprejemljivo je biti »mamin sin«. V Rusiji je tako za hčere in sinove običaj, da ostajajo

v družini po 30. letu, skratka vse dokler niso pripravljene na samostojno življenje. Podobno je tudi v Armeniji, kjer starši dolgo skrbijo za svoje otroke. Na Kitajskem pa je celo odgovornost staršev, da otrokom kupijo stanovanje in avto. Medtem ko je za mehiške Američane kulturno nesprejemljivo, da otroke čakajo celo življenje, da se postavijo na noge in odidejo iz hiše (Drummund 2016, 26).

Omenjeni posamezniki so sicer lahko zelo uspešni na področju delovne kariere, vendar nedorasli na drugem področju (npr. v intimnem razmerju). Značilno za predodraslo obdobje je, da se mladi dokaj jasno in ostro delijo na tiste, ki imajo jasno načrtano pot v odraslost in jo tudi aktivno načrtujejo, in na tiste, ki se zaradi pomanjkanja možnosti in življenjske orientacije prebijajo iz dneva v dan (Côté v Ule in Kuhar 2003, 40).

4 EMPIRIČNI DEL

4.1 Opis metodologije

Z analizo podatkov, pridobljenih na podlagi poglobljenih intervjujev, sem v empiričnem delu diplomskega dela želela preučiti dožemanje pojava »mamin sin« pri mladih odraslih ženskah. V intervjujih je sodelovalo pet mlajših žensk, starih od 25 do 35 let. Statusi med njimi so bili različni. Samo ena med njimi je študentka, in sicer najmlajša med njimi (25 let), vse ostale intervjuvanke so zaposlene. Dve sta redno zaposleni, dve za nedoločen čas. Intervjuvanke sem izbrala na podlagi poznanstva. Gre za mlade ženske, ki se sprašujejo, ali je njihov partner, prijatelj, sodelavec »mamin sin«, in poskušajo najti skupne osebne značilnosti, s katerimi bi potrdile svoje dvome. Predvidevala sem, da bom dobila bolj iskrene odgovore. Štiri izmed njih so se osamosvojile od izvirne družine, ena (študentka) še vedno živi doma pri starših. Dve sta poročeni, dve sta v partnerskem odnosu, vse živijo s partnerjem. Ena intervjuvanka je samskega stanu. Intervjuje sem izvedla v sproščenem okolju (intervju ob kavi), vsak intervju je trajal približno trideset minut. S tremi sem se dobila posamezno, z dvema pa sem opravila skupni pogovor in tako ustvarila še bolj sproščeno vzdušje, ker so se med seboj začele pogovarjati, izmenjavati mnenja in izkušnje. Ugotovila sem, da so s temo dobro seznanjene, saj se s tem – kot so dejale – soočajo skoraj vsak dan v odnosu s partnerjem oziroma so del triade, ki jo sestavljajo mama, sin in one (partnerke). Tako sem pridobila ne samo njihovega mnenja glede partnerja, temveč tudi mnenje glede odnosa partner – mama. Na vprašanje, kako vedo, kdo je »mamin sin« oziroma kaj je za njih »mamin sin«, sem dobila odgovore, da o tem veliko berejo na internetu, predvsem se o tem veliko govori na internetnih forumih, kjer se teme diskurza najdejo pod pojmom »mamin sin«. Dodale so, da so zasledile in prebrale o tej temi veliko populističnih člankov v različnih »ženskih revijah«. Rekle so, da se omenjeni izraz zasledi v splošnem in pogovornem jeziku in da ga ne doživljajo kot stereotipen ali fiktiven pojav, temveč kot realnost današnjega življenja.

Preglednica 4.1: Demografske značilnosti intervjuvank

Ime	Starost	Partnerski status	Status	Stan
Irena	35	poročena	zaposlena	osamosvojena od izvorne družine
Ana	25	Samska	študentka	živi v izvorni družini
Špela	31	v zvezi	zaposlena	osamosvojena od izvorne družine
Maja	29	v zvezi	zaposlena	osamosvojena od izvorne družine
Urša	33	poročena	zaposlena	osamosvojena od izvorne družine

V raziskavi sem uporabila polstrukturiran intervju. Zanimale so me razsežnosti in dimenzije ter značilnosti fenomena »maminih sinov« v Sloveniji. Intervjujska vodila sem razdelila glede na osrednje tematske vidike:

- družina in razlogi za bivanje »maminih sinov« v izvorni družini,
- posledice podaljšanega bivanja »maminih sinov« v izvorni družini,
- medosebni odnos sin – mati.

Intervju sem razdelila v sklope. Z vprašanji v prvem sklopu intervjuja (tema družina) sem skušala ugotoviti nekaj splošnih dejstev o intervjuvankah, in sicer: o njihovi družini, času ustvarjanja družine, o vzrokih podaljšanega bivanja v družini. Drugi sklop vprašanj (tema vzgoja) je zajemal vprašanja, povezana z vzgojo otrok. V tretjem sklopu intervjuja (tema odraslost) so me zanimala predvsem mnenja o tem, kdaj moški dozori, postane samostojen oziroma ali ne želi ali ne more oditi iz izvorne družine. V četrtem sklopu intervjuja (tema medosebni odnosi) sem želela izvedeti, ali se odnosi med starši in otroki razlikujejo glede na časovno obdobje oziroma ali se starši in otroci zdaj razumejo bolje. Peti sklop in tudi zadnji del intervjuja je zajemal vprašanja o »maminih sinovih«. Želela sem izvedeti, kdo so po njihovem mnenju dejansko »mamini sinovi«, koliko so stari, kaj jih določa in katere osebne lastnosti imajo; ali so lahko to samostojni, izobraženi, samozavestni moški.

4.2 Razčlenitev raziskovalnega problema

Izraz »mamin sin« je postal del domene ženskega pogovora, ko opisujejo mlade odrasle (moške), ki živijo doma v času študija, po končanem študiju, imajo redno zaposlitev, resno ali (ne)resno zvezo in je mama prva misel, na katero pomislijo, ko gre za takšnega

moškega. Ne zavedajo se, koliko drugih dejavnikov je razlog za takšno situacijo v Sloveniji. Tudi glede na veliko število mladih odraslih v Sloveniji je že misel na tako veliko »maminih sinov« v psihološkem pogledu nesmiselno.

Prvi sklop vprašanj, ki razkriva vprašanja o družini, je bistven, saj razkriva mnenje o idealnem času za ustvarjanje družine. V Sloveniji je zaznana dvojnost v odnosu do družinskega življenja. Za mlade v Sloveniji je družinsko življenje pomembna vrednota, obenem pa je resen pojav odlašanje ustvarjanja lastne družine in rojevanja. Avtonomija in svoboda sta dva dejavnika, ki predstavljata kakovost življenja, zato se mladi pozno odločajo za zakon in družino. Vsekakor pa sta stabilen odnos in otrok oziroma predstava o »ustalitvi« še vedno globoko zakoreninjena in si ne predstavljajo prihodnosti brez tega, da počnejo »prave stvari«, ki so del normativnega vzorca (Kuhar 2007, 56). Raziskave so pokazale, da je družinsko življenje skrbno in pretehtano načrtovana odločitev. Spontanost in samoumevnost, kot sta bili nekoč, sta izginili. Gre za zahteven projekt, v katerem sta zastavljena pogoja psihosocialna zrelost in materialna varnost. Zaznana je tudi odločitev za otroka brez partnerja oziroma samsko starševstvo (visoko izobražene ženske, študentke). Med najbolj pomembne dejavnike pa sodijo poleg naštetih še osnovne stanovanjske razmere in možnost uskladitve dela, kariere in družinskega življenja (Kuhar 2007, 57). Vprašanje je za raziskovalen problem primeren za izbrano populacijo žensk, saj so v letih, ki so po najnovejših raziskavah primerna za družino.

Razlogi za podaljšano bivanje so kompleksni. Med najpomembnejšimi dejavniki so neugodne finančne in stanovanjske razmere (Eurobarometer 2007), lagodnost bivanja v izvornem domu, visoka stopnja avtonomije doma, demokratizacija odnosov, odlašanje z družino ... (Ule in Kuhar v Kuhar 2012, 210). Glede razlogov za bivanje v izvorni družini sem sogovornicam zastavila dve vprašanji; prvo je bilo njihovo mnenje, drugo vprašanje pa se je nanašalo na ekonomski dejavnik kot vzrok za podaljšano bivanje. Tako se lahko primerjala odgovore, ki so bili subjektivni in objektivni.

Zanimalo me je mnenje o tem, ali mladi odrasli nočejo ali ne morejo iz »Hotela Mama« (Kuhar 2010). Podaljšano bivanje naj bi bil izbrani življenjski stil v povezavi z udobnostjo »Hotela Mama«, povezan s pomanjkanjem cenovno dostopnih stanovanj, z zaposlitvijo, podaljševanjem izobraževanja, individualizacijo mladih ... (Kuhar 2010).

Mlajše ženske, ki so se odselile od izvorne družine (od intervjuvank samo ena živi doma), so podale svoje mnenje o tem, zakaj odhajajo prej iz izvorne družine kot moški. Podatki kažejo, da se ženske odselijo v povprečju dve leti prej od staršev kot moški. (Mandič 1999, 54). V povprečju moški ostanejo pri starših do 31. leta, ženske pa do 29. leta. Odselitev od doma za ženske predstavlja osvoboditev opravljanja družinskih opravil in svobodo nad nadzorom, ki ga je kot ženska doživljala v večji meri kot moški (Ule 1996, 53).

V sklopu vprašanj na temo o vzgoji je zajet pojem »protektivno otroštvo«, odvisnost od staršev, »razvajanost« mladostnikov kot posledica vzgoje. Intenziviran odnos do blaginje otrok v postmodernosti vključuje številne aktivnosti in prakse v skrbi za otroke, izobraževanje, ohranjanje in varovanje njihove avtonomije, percepcije otrok kot individuume (Švab 2001, 153). Mlajša dekleta, ki so odrasla v obdobju fenomena »protektivnega otroštva«, imajo lahko dobre izkušnje in mnenje, čeprav se že nekaj časa polemizira o tako imenovani permissivni vzgoji kot o družbenovzgojnem problemu (Kroflič 1993, 97).

Tretji sklop, kjer je zastavljena tema »odraslost«, odkriva mnenje o tem, kakšne lastnosti ima zrel moški in kdaj naj bi po njihovem mnenju odrasel (postal zrel). Analiza pojava osamosvojene in podaljšane mladosti je odkrivala razloge za pomanjkanje avtonomije mladih na nekaterih področjih delovanja (ekonomsko področje) in povečanje avtonomije na drugih področjih (Eisenstadt v Ule in Kuhar 2003, 35). Mladost ostaja obdobje globalne odvisnosti mladih od družbe odraslih, saj je v tranzicijske procese vpletenih vedno več institucij. Podaljšano izobraževanje ter mladostniško iskanje sebe v sferi izobraževanja, zasebne potrošnje in pritožnih dejavnikov so povzročili infantilizacijo mladine (Ule in Kuhar 2003, 37).

Vprašanja, ki zajemajo medsebojne odnose, ugotavljajo mnenja glede izboljšave odnosov med starši in mladostniki. Odnosi med starši in otroki so se spremenili v zadnjih nekaj desetletjih, kar je splošno soglasje v sodobni sociološki literaturi o sodobnih družinskih oblikah. Odmaknili so se od omejevalnega starševskega usmerjanja, ki vključuje poslušnost otrok, v vzorec ponavljajočih se pogajanj med starši in otroki (du Bois-Reymond in drugi 2002).

Izginjanje tradicionalne starševske avtoritete v povezavi z demokratizacijo odnosov med starši in otroki naj bi bilo del meta-procesa družbenih sprememb (Kuhar 2010, 6).

Zadnji del intervjuja je zajel sklop vprašanj o »maminem sinu«. Predstavljajo pogled in mišljenje o fenomenu »maminih sinov« v Sloveniji. Zanimalo nas je dojetje in definiranje »maminega sina« glede delitve dela na »moška« in ženska« dela in spolna vloga. Izraz »**mamin sin**« ima negativen prizvok, razumljen je kot žalitev v povezavi z »nezdravim« odnosom mama – sin. Ekspresija izraza je v pretirani povezanosti in njegova moškost je vprašljiva (Kimmel in Rotundo v Drummund 2016, 26).

4.3 Hipoteza

Predvidevam, da je za podaljšano bivanje sinov v izvorni družini poleg družbeno-ekonomskih razlogov pomemben dejavnik tudi odnos med sinom in materjo.

4.4 Predstavitev rezultatov

4.4.1 Opredelevanje fenomena »mamin sin«

Skozi podane odgovore intervjuvank, ki so v otroštvu izkusile različne družinske odnose – od dominantne vloge matere ali odsotnosti očeta do enakopravnih staršev –, sem ugotovila, da pojem ali fenomen »mamin sin« intervjuvanke zaznavajo kot štiridesetletnega moškega v pretirano (so)odvisnem odnosu z lastno materjo. Le ena intervjuvanka pravi, da je negativno naglašen fenomen »mamin sin« posledica ženskega doživljanja moških oziroma dodeljevanja etiket s strani žensk. Med intervjuvankami sta bili najpogostejši asociaciji ob pojmu »mamin sin« nesamostojnost in razvajenost. Intervjuvanki pojem »mamin sin« opišeta kot »moškega, ki ne glede na svoja leta ni sposoben skrbeti zase in živeti brez mamine pomoči« (Ana 2016) ali »moški brez hrbtenice, razvajen, ki nima svojega mnenja« (Urša 2016). Nesamostojnost ena intervjuvanka interpretira kot nezmožnost sprejemanja in prenašanja življenjskih odločitev. Za vsako sprejeto odločitev naj bi se »mamin sin« predhodno posvetoval z mamo. Ugotavljamo, da se med intervjuvankami interpretacija nesamostojnost »maminega sina« ne navezuje zgolj na moške, ki podaljšajo bivanje v izvorni družini,

temveč se oznaka »mamin sin« dotika tudi tistih moških, ki živijo v lastnem gospodinjstvu (s partnerko), vendar mati še vedno »skrbi« zanj. Intervjuvanka poda lasten primer tovrstne nesamostojnosti:

Moj partner je dokončal magisterij, pa je še vedno tako, da hodi domov na kosilo, čeprav živiva skupaj. Starši ga še vedno finančno podpirajo, zato se mu ne mudi, da bi si poiskal službo. Živiva sicer v svojem stanovanju, jaz delam in finančno skrbim za vse stvari, on pa je doma in zdaj celo razmišlja, da bi začel delati doktorat. Dvomim, da se mu bo tudi potem mudilo najti službo, saj bo celo življenje imel finančno podporo staršev (Špela 2016).

Po mnenju intervjuvank se večina »maminih sinov« ne zaveda dodeljene etikete oziroma »diagnoze«. Intervjuvanke menijo, da če bi se moški zavedal pretirane navezanosti na mamo, te bodisi ne bi priznal bodisi odnosa ne bi znal razrešiti s »presekanjem duhovne popkovine, ker je predolgo že mamin sin« (Urša 2016).

Nasprotje »maminemu sinu« je, po mnenju intervjuvank, moški, ki je zmožen skrbeti zase in/ali družino, je zaposlen in živi v lastnem gospodinjstvu oziroma v gospodinjstvu z ustvarjeno družino. Po oceni intervjuvank naj bi se moški odrasel osamosvojil med 25. in 35. letom. Intervjuvanke komentirajo, da ženske v primerjavi z moškimi prej zapustijo izvorno družino. Po mnenju intervjuvank je želja po samostojnosti pri ženskah večja, ker »želijo današnji družbi pokazati svojo neodvisnost« (Ana 2106). Prav tako naj bi bile ženske, v primerjavi z moškimi, bolj iznajdljive in odgovorne. Kljub temu da intervjuvanke izpostavljajo samostojnost žensk, pa si vse želijo (ali pričakujejo) partnerjevo pomoč in podporo v skupnem gospodinjstvu. Razloge za nujnost sodelovanja moškega v skupnem gospodinjstvu ena intervjuvanka naslavlja z vidika enakopravnosti spolov, štiri intervjuvanke pa izpostavljajo (pre)obremenjenost ženske s službenimi in družinskimi obveznostmi. Kljub želji po partnerjevi pomoči v skupnem gospodinjstvu intervjuvanke ocenjujejo, da je sodelovanje moških na splošno premajhno.

4.4.2 Dejavniki podaljšanega bivanja »maminih sinov« v izvorni družini

Intervjuvanke pritrjujejo predpostavki, da je za vse pogosteje prisoten fenomen »mamin sin« ključnega pomena družinska dinamika oziroma vzgoja in odnos med materjo in

sinom. Intervjuvanke priznavajo, da so se družinski odnosi v zadnjih desetletjih zelo spremenili. V preteklosti so bili starši v večini primerov brezpogojna avtoriteta, ki so jim otroci sledili brez ugovarjanja. Skrb za odprte/pristne medosebne odnose ni bila v središču družinskega življenja. Danes pa se naj bi, po izkušnjah intervjuvank, večji poudarek dalo negovanju medosebnih (prijateljskih) odnosov med otroki in starši. Tako intervjuvanke menijo, da se v družini daje večji poudarek pogovoru in skupnemu preživljanju prostega časa.

Sprememba v družinskih dinamikah se je, po oceni intervjuvanke, pojavila tudi v premiku starostne meje glede ustvarjanja družine. Tri intervjuvanke omenijo, da se posamezniki odločajo za družinsko življenje po petindvajsetem oziroma tridesetem letu starosti. Premik starostne meje naj bi izhajal iz želje posameznikov, da si pred oblikovanjem družine uredijo življenjske pogoje v kontekstu pregovora »Najprej štal'ca, potem pa krav'ca« (Urša 2106). Zdi se, kot da posamezniki iščejo ravnovesje med družbenimi razmerami in osebnimi zmožnostmi.

Štiri intervjuvanke ocenjujejo, da mladi ne želijo ali ne čutijo potrebe, da bi zapustili življenje v izvorni družini. Ugotavljamo, da je ključni razlog za podaljšano bivanje v družinskem okolju izkoriščanje cone ugodja, ki jo straši, zlasti matere, nudijo otrokom. Intervjuvanka pove: »Doma jim je lepo. Lahko se šolajo in dokončajo višje šole oziroma dobijo višjo izobrazbo. Ni jim treba skrbeti za stroške, hrano, obleke« (Špela 2016). K tovrstni odvisnosti mladih od staršev naj bi, po mnenju intervjuvank, botrovala zaposlitvena brezposelnost mladih. Intervjuvanke izpostavijo, da se mladi soočajo s težavami brezposelnosti in s pomanjkanjem finančne samostojnosti. Posledično temu se mladi naslanjajo na (finančno) podporo staršev, ki so v rednih delovnih razmerjih. Le ena intervjuvanka omeni, da mladi ne želijo sprejeti nižje plačanih delovnih mest, temveč se raje vključujejo v odvisna razmerja s starši. Slednje pa, po prepričanju intervjuvanke, »ustvarja napetost v odnosih. Pa še mislijo, da te imajo lahko otroci nenehno v rokah« (Urša 2106).

Pri tem intervjuvanke kot glavnega »krivca« za podaljšano bivanje v izvorni družini izpostavijo vzgojo in vlogo matere. Po mnenju intervjuvank matere sinov/otrok ne spodbujajo dovolj, da bi zapustili izvorno družino ali sinovom/otrokom (celo) govorijo v smislu »zakaj bi šel, kaj boš pa počel, kot samo zapravljal denar /.../ mame jih

prepričujejo, naj ostanejo doma. Da tako lahko privarčujejo več denarja« (Maja 2016). Intervjuvanke izpostavljajo, da so matere v odnosu do sinov preveč zaščitniške. Intervjuvanka meni, da je materina zaščita otrok povsem normalen pojav, medtem ko štiri intervjuvanke ocenjujejo, da so matere bolj zaščitniške do sinov kot do hčerk. Pretirana materina zaščita sina naj bi se nakazovala v nenehni skrbi »ali so dovolj oblečeni, ali so siti, ali imajo dovolj denarja. Hodijo v šolo ali celo na fakulteto namesto njih in se tam prepirajo s profesorji /.../« (Špela 2016). Dve intervjuvanki zaupata osebne izkušnje glede zaščitniškega odnosa med njihovo mamo in brati: »Moja mama je preveč zaščitniška do mojega brata. Velikokrat menim, da bi bilo bolje, če bi ga pustila, da se sam znajde, ker ga spremlja skoraj na vsakem koraku« (Ana 2016) in »Jaz sem odrasla s tremi brati in mama je njih bolj zagovarjala in ščitila. Tudi danes, ko so odrasli moški, skrbi in nenehno preverja, ali kaj rabijo« (Maja 2106).

Na podaljševanje bivanja sinov v izvorni družini (so)vplivajo tudi družbeni dejavniki oziroma družbene razmere. Med te družbene dejavnike uvrščamo zaposlitveno in stanovanjsko negotovost ter željo mladih po pridobitvi višje stopnje izobrazbe. V kontekstu pojavljanja fenomena »maminega sina« sta ključnega pomena predvsem brezposelnost in (posledično temu) finančna nesamostojnost za nakup ali najem stanovanja ali hiše. Stanovanjske težave mladi vse pogosteje rešujejo na način, da si v hiši staršev uredijo stanovanje ali nasledijo/dedujejo nepremičnine starih staršev. Tako mame svoje sinove prepričujejo, da ostanejo v izvorni družini in na ta način privarčujejo denar. Ob tem intervjuvanka dodaja, da nekatere mame na svoje sinove projicirajo prepričanje, da je »bolje, da so doma in študirajo, kot pa da delajo za nizko plačo, ker si potem ne morejo nič privoščiti« (Maja 2016).

Čeprav ugotavljamo, da je ekonomski razlog (finančna nesamostojnost) pomemben dejavnik za podaljšano bivanje sinov v izvorni družini, intervjuvanke opozarjajo, da je zapustitev izvirne družine (ne glede na izvor ali vrsto dejavnikov) **osebna in zavestna izbira oziroma odločitev moškega**. Intervjuvanka meni, da »kdor želi, si bo preskrbel oboje (stanovanje in službo) in se odselil iz hiše. Ni kriva država, ampak smo krivi posamezniki in starši« (Urša 2016). Intervjuvanke demantiranje ekonomskega dejavnika za pojav »maminih sinov« navezujejo na spoznanje, da »tudi tisti, ki imajo službo, živijo doma. Doma mu je lepo in če človek želi, se lahko odseli in postane samostojen, samo malo bolj se je treba potruditi« (Špela 2016).

Ugotavljamo, da je odločitev za zapustitev izvorne družine med mladimi razdeljena med ugodnimi družinskimi razmerami oziroma izkoriščanjem cone ugodja in uspešnim obvladovanjem/soočanjem z negotovimi družbenimi dejavniki, kot so brezposelnost, finančna nesamostojnost in nezmožnost razrešitve stanovanjskega vprašanja. Pri odločitvi se torej mladi odločajo med podaljšanjem bivanja v izvorni družini in s tem sprejetjem (bolj) pasivne vloge v kontekstu odraščanja in (finančnega) osamosvajanja ter odhodom iz izvorne družine in sprejetjem bolj aktivne vloge v smislu prevzemanja odgovornosti za lastno življenje na poti v samostojnost. Intervjuvanke menijo, da se »mamini sinovi« ali mladi ne bi odločali za podaljševanje bivanja v izvorni družini, če bi jih starši (predvsem pa mame) spodbujale k iskanju načinov za finančno samostojnost in/ali bi jim starši namenjali manjšo mero podpore/zaščite in ugodja.

K širjenju fenomena »mamin sin« prispeva spoznanje, da je podaljšano življenje sinov v izvorni družini družbeno sprejemljivo in postaja (nova) družbena realnost. Intervjuvanka pove, da v današnji družbi »ni nič narobe ali čudnega, če slišiš, da otroci oziroma mladi živijo doma. Danes je to skoraj normalno« (Ana 2016).

5 ZAKLJUČEK

Dojemanje intervjuvank fenomena »maminih sinov« v Sloveniji je potrdilo hipotezo, v kateri predvidevam, da je za podaljšano bivanje sinov v izvorni družini poleg ekonomskih razlogov pomemben dejavnik tudi odnos med sinom in materjo. Zelo težko definiramo »maminega sina«. Sam izraz »mamin sin« izvira v precejšnji meri iz psihoanalitsko usmerjenih avtorjev, izkorišča ga veliko populističnih piscev, ni pa strokovno konceptualiziran glede na sodobne pogoje in okoliščine odraščanja. SSKJ (Slovar slovenskega knjižnega jezika) ga definira kot: mamin sinček, razvjen, nesamostojen, zelo zahteven otrok, fant. Celotna definicija je problematična, če jo želimo prenesti na odraslega »maminega sinka«. V definiciji gre namreč za otroka oziroma fanta, kar mladi odrasli, o katerih ves čas govorim v svojem diplomskem delu, vsekakor niso. Tako kot sem v uvodu dejala, starostna meja ni določena in ena izmed intervjuvank ga doživlja celo kot štiridesetletnika. Drugi problem, ki ga opazim v splošni definiciji, je vsekakor opredelitev »zelo zahteven« otrok. Ravno nasprotno se dogaja z odraslimi mladimi moški oziroma mladostniki v podaljšanem bivanju v izvorni družini.

Posledično temu se je podaljševalo starševstvo v poznejša leta. Samsko življenje ni več »slabost«, temveč prednost, kjer v individualizirani družbi nastajajo želje po »lastnem življenju« in sicer za oba spola. Pripravljenost na skrb za otroka je v nasprotju z željo po samouresničevanju, svobodi, in avtonomiji, ki so postali pomembni dejavniki kakovostnega življenja (Kuhar 2007, 58).

Individualno načrtovanje osebnega življenja in samostojno odločanje, možnost istospolne zveze, enakopravnost spolov, sprejemanje feminizma kot zdravo in potrebno gibanje v današnji družbi, delitev dela znotraj družine in mnogo drugih pojmov je pomembni del sodobne družbe in akterjev v njej. Izobrazba, kariera in delo pa so postali pomembna sredstva za ohranjanje neodvisnosti in pomembni sestavni deli identitete mladih odraslih (Kuhar 2007, 56).

Slovenija je vse to doživljala precej intenzivno, še posebej kot bivša država socialističnega sistema in država, ki je bila vedno (tudi znotraj bivše skupne države)

zahodno (evropsko) usmerjena. Doživela je največje spremembe in eden izmed pokazateljev je nedvomno bil najvišji porast podaljšanega bivanja mladih odraslih v izvorni družini. Kot taka se je znašla na najvišjem mestu na lestvici evropskih držav in že leta je stanje nespremenjeno (razen majhnih sprememb v trendu zmanjševanja, ko gre za povprečno starost po odhodu iz izvorne družine).

Posledici ekonomske krize sta bili negotov trg dela in neugoden stanovanjski trg. Po statističnih podatkih smo država z največjim deležem lastniških stanovanj in najmanjšim deležem najemniških stanovanj. Poleg tega so v Sloveniji »zrasle velike hiše«, ki so omogočale ostajanje v družinski hiši. Kot že rečeno, so nove smernice prinesle izboljšanje družinskih odnosov, ki pa so ustvarili hiperodgovorne in protektivne starše, kar je posledica oziroma pojav pojma protektivno otroštvo. Slovenija pa je kljub moderniziranosti, kot del bivše države, že tako imela »stkan« močne družinske povezave, ki so značilnost južnih držav (Ule in Kuhar 2003). To se je v zadnjih letih v Sloveniji normaliziralo. Ko gre za ženske, so te bile v Sloveniji od nekdaj dvojno obremenjene (tako je bilo že v socializmu in tako je tudi danes). Posledično je tudi to pripomoglo k fenomenu, saj imajo po nekaterih raziskavah ženske v Sloveniji v primerjavi z drugimi ženskami v Evropi najmanj prostega časa v dnevu (Macuh 2014). V skladu s patriarhalno tradicijo opravljajo bistveno večji del gospodinjskega, skrbstvenega in čustvenega dela. V neki meri se spolna delitev dela počasi spreminja, a zelo počasi. Med razlogi za podaljšano sobivanje mladih odraslih s starši je gotovo tudi ta, da (požrtvovalne) mame še vedno opravljajo gospodinjska dela za družinske člane.

Še posebej, če imajo mladi zahtevno delovno mesto ali se izobražujejo in nimajo časa za urejanje osnovnih življenjskih potreb. V tem primeru »Hotel Mama« mladim še kako dobro ustreza glede na njihov stil življenja, v katerega sta vključena tudi zabava in prosti čas, ki ga mladi odrasli danes zelo dobro in aktivno izkoriščajo.

6 LITERATURA

1. Ana. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
2. Boh, Katja. 1986. Delitev dela v družini ali kdo kaj dela? V *Demokratska družina – kaj je to?*, ur. Ana Kranjc, 69–80. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
3. Brown, Ken. 1992. *An Introduction to Sociology*. Cambridge: Blackweel Publischer.
4. Černigoj Sadar, Nevenka, Aleksandra Kanjuo Mrčela, Nada Stropnik in Barbara Žaucer. 2007. *Delo in družina: s partnerstvom do družini prijaznega delovnega okolja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Drummund, K. Darlene. 2016. Mama's Boy: One Type of Identity Negotiated in Mother Son Relationships. *The Florida Communication Journal* 44 (1): 25–32.
6. Eurastat. 2016. *News release*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat> (22. avgust 2016).
7. Irena. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 15. julij.
8. Jogan, Maca. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: FSPN.
9. --- 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Kuhar, Metka 2007. Odnos mladih do ustvarjanja družine in rojevanja. *IB revija* (2):50–61.
11. --- 2010. Nočejo ali ne morejo iz Hotela Mama? V *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Vera Smole: 99–105. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
12. --- 2012. Podaljšano sobivanje staršev in mladih v Sloveniji. *Socialno delo* 51 (6):

- 205–218.
13. --- 2013. Analiza dejavnikov podaljšanega sobivanja staršev in otrok v Sloveniji. *Teorija in praksa* 50 (5–6): 791–803.
 14. Macuh, Bojan. 2014. *Ženska – mati po prenehanju zakonske in izven zakonske zveze*. Celje: Fakulteta za komercialne in poslovne vede.
 15. Maja. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. julij.
 16. Mandič, Srna. 1999. *Kakovost življenja: stanja in spremembe*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
 17. --- 2007. Odhod v prvo samostojno stanovanje: Primerjalna analiza med državami EU. *Družboslovne razprave* 23 (54): 7–24.
 18. --- 2009. *Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varnost.
 19. Mesec, Blaž .1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 20. *Mladina*. 2010. Končno poročilo o rezultatih raziskave,31.januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/assets/media/other/20110131/Koncno%20porocilo.pdf> (17. avgust 2016).
 21. Puklek Levpušček, Melita. 2001. *Razvoj vedenjske avtonomije mladostnikov v odnosu do staršev in vrstnikov*. Ljubljana: Psihološka obzorja, Društvo psihologov Slovenije, Slovensko filozofsko društvo.
 22. --- 2003. *Psihosocialne značilnosti mladostnikov z različnim profilom osamosvajanja v odnosu do staršev*. Ljubljana: Psihološka obzorja, Društvo psihologov Slovenije, Slovensko filozofsko društvo.

23. Počkar, Mirjam in Marina Tavčar Kranjc. 2011. *Sociologija*. Ljubljana: DZS.
24. Rener, Tanja. 1992. *Razmerje med zasebno in javno dimenzijo družine in spolna struktura zasebnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. --- 1994. Mednarodno leto družine. *Dialogi* 30 (11–12): 13–14.
26. --- 1996. Avtobiografije v sociologiji in v ženskih študijah. *Teorija in praksa* 33 (5): 759–763.
27. Rener, Tanja, Živa Humer, Tjaša Žakelj, Andreja Vezovnik in Alenka Švab. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/statweb> (15. avgust 2006).
29. Špela. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 20. avgust.
30. Šori, Iztok in Živa Humer. 2015a. *Institucije in mehanizmi reprodukcije spolnega reda v poljih družine in politike*, ur. Milica Antić Gaber: 97–119. V *Zahtevna razmerja: Spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
31. --- 2015b. *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
32. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
33. Ule, Mirjana. 1996. *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
34. --- 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

35. --- 2009. *Socialna psihologija in sociologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.
36. --- in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina in starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbe vede in raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.
37. Urša. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. avgust.
38. Vogrinčič, Čačinovič Gabi. 1998. *Psihologija družine. Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Zbirka Sophia.

PRILOGE

Priloga A: Kvalitativna vsebinska analiza – odprto kodiranje

FENOMEN MAMINIH SINOVI V SLOVENIJI		
POJEM-DRUŽINA Vprašanje: Kdo je imel bolj pomembno vlogo v tvoji družini, mama ali oče?	Pojmi	Kategorije
IRENA: V moji družini je prevladoval matriarhat. Odrasla sem brez očeta in moškega lika v družini.	Mati Odsotnost očeta Manjkajoči lik moškega Enostarševska družina	Nadvlada matere Enakopravnost staršev Odsotnost očeta
ANA: V moji družini je bolj pomembno vlogo imel oče.	Oče	Različne družinske oblike
ŠPELA: Oba sta imela enako pomembno vlogo.	Enakovredna vloga	
MAJA: Mama je bila glavna v naši družini.	Mati Nadzor	
URŠA: Pri nas je bila mama bolj dominantna.	Mati Dominantnost	
POJEM: DRUŽINA 2. Vprašanje: Kdaj je idealen čas za ustvarjanje družine?		
IRENA: Po tridesetem letu, takrat menim da bi morala dva mlada človeka imeti vse urejeno in da se lahko posvetita družini.	Trideseta leta Ureditev življenja Usmerjenost v družino	Premik starostne meje Iskanje ravnovesja med pogoji in možnostmi
ANA: Ko sta partnerja zmožna vzgajati otroke in imata dovolj finančnih sredstev.	Finančna sredstva Ocenitev zmožnosti Pripravljenost na vzgojo	
ŠPELA: Ko sta dovolj finančno preskrbljena, da lahko skrbita za otroke, vendar ne smeta biti premlada. Okoli tridesetega leta, pa tudi ne prepozno, kot vidimo danes kako pozno imajo nekatere ženske otroke. In so prestari da jim kasneje sledijo v nekaterim stvarem, za katere bi mlajši starši imeli več časa in predvsem energije.	Finančna preskrbljenost Zmožnost Skrb otrok Iskanje ravnovesja Starostno ravnovesje Trideseta leta Prestari starši Težave sledenja Pomanjkanje časa Življenjske	

	energije	
MAJA: Po 25-em letu je moje mnenje idealen čas za družino. Čas gre zelo hitro in vsi smo preveč zaposleni, tako, da čimprej ustvariš družino, lahko bolj poskrbiš za otroke .	Po 25 letu Minevanje časa Hitrost Zaposlenost Obremenjenost Nepozornost	
URŠA: Se mi zdi, da se je danes meja zelo premaknila. Včasih so imeli družine bolj zgodaj, pa so se ravno tako znašli. Danes pa čakajo, da si vse uredijo in potem imajo otroke. Tako kot pravi znan slovenski pregovor: " Najprej Štalca, pol pa kravca".	Premik meje Preteklost Mladi starši Danes Čakanje Ureditev pogojev Stanovanjska problematika Zaposlitev	
POJEM- DRUŽINA 3.Vprašanje: Kateri so po vašem razlogi za podaljšano bivanje pri starših?		
IRENA: Predvsem so ekonomske narave. Mladi nimajo služb, stanovanj je premalo, najemnine so visoke, zato si ne morejo privoščiti stanovanja, kaj šele ,da bi ga kupili. Zato so doma in se odselijo zelo pozno ali pa nikoli.	Ekonomska Finančna nesamostojnost Odvisnost Brezposelnost Stanovanjske težave Pomanjkanje stanovanj Visoke najemnine Nezmožnost nakupa	Neugodne družbene razmere Zaposlitev Finančna nesamostojnost Nepremičninski trg Nezmožnost nakupa/najema Dedovanje Cona ugodja v družinskem okolju
ANA: Menim, da je razlog vedno težji pogoji pridobivanja zaposlitve in stanovanja	Težki pogoji Zaposlovanja Nakup najem Stanovanja Finančna nesamostojnost	
ŠPELA: Doma jim je lepo, starši jih razvajajo in potem se jim nikamor ne mudi. Zakaj bi šel od doma, če ima doma vse. Veliko mladih si je uredilo stanovanja v hiši svojih staršev ali pa so nasledili hiše in stanovanja svojih babic in dedkov, oziroma so vedeli, da jih bodo. Zato raje živijo doma in hodijo v službo, medtem ko čakajo in zato se jim	Ugodnost doma Razvajanje staršev Cona ugodja Brez potreb Sprememba Večstanovanjske hiše Nuklearne	

nikamor ne mudi.	družine Dedovanje domov Čakanje na prenos Zaposlitev	
MAJA: Zato, ker jih starši predvsem mame prepričujejo, naj ostanejo doma. Da tako lahko privarčujejo več denarja. Bolje, da so doma in študirajo, kot pa da delajo za nizke plače, ker si potem ne morejo nič privoščiti. Stanovanja so draga in si jih mladi težko privoščijo. Ali pa morajo vzeti kredit in ga nato celo življenje odplačevati, kar je pa spet naporno in težko.	Prepričevanje staršev Matere Varčevanje denarja Študiranje Odvračanje Nizka plačila Visoke cene stanovanj Nesposobnost nakupa Krediti Vseživljenjsko obdobje Izmikanje naporom	
URŠA: Po mojem mnenju so mame krive, ker otrokom ne rečejo, da si morajo službo in stanovanje poiskati. Menim, namreč, da kdor želi si bo preskrbel oboje in se odselil iz hiše. Ni kriva država ampak smo krivi posamezniki in starši.	Matere Krivec Brez spodbud Brez usmeritev Iskanje služb Stanovanje	
POJEM- DRUŽINA 4. Vprašanje: Ali je po vašem mnenju ekonomski razlog kriv za podaljšano bivanje?		
IRENA :Da, ker ni druge možnosti. Stanovanja so predraga, služb ni oz. če so moraš imeti dobre zveze ali pa visoko izobrazbo, seveda če želiš dobro živeti in imeti dovolj sredstev, da si lahko tudi kaj privoščiš. Če se želiš izobraževati, je težko imeti še službo poleg in tudi če jo imaš, kako boš lahko vse uredil. Lažje je ostati doma dokler lahko in potem, ko si urediš stvari se odseliš, če je to seveda mogoče.	Visoke nakupne cene Stanovanjske težave Nezmožnost nakupa Pomanjkanje služb Socialna mreža Visoka izobrazba Težave usklajevanja Enostavneje Ostati doma Odselitev Po ureditvi	Negacija ekonomskega razloga Družbeno sprejemljivo/pogostost Možnost izbire/želje Pasivnost in nesamostojnost VS odgovornost in samostojnost

	osnovnih pogojev	
ANA: Mislim, da ne , temveč je to možnost izbire. Mislim, da danes ni nič narobe ali čudnega če slišiš da otroci oziroma mladi živijo doma. Danes je to skoraj normalno, saj tisti, ki ima svoje stanovanje je lahko srečen.	Možnost izbire Družbena sprejemljivost Normalno stanje Vse splošni pojav	
ŠPELA: Ne, ker tudi tisti, ki imajo službo, živijo doma. Doma mu je lepo in če človek želi, se lahko odseli in postane samostojen, samo malo bolj se je potrebno potruditi.	Zaposleni Ostajajo doma Možnost izbire Želja po samostojnosti Zahteva trud	
MAJA: Ni kriv ekonomski dejavnik, samo ne da se jim iti na svoje, ker potem morejo skrbeti zase. Tudi če imajo družino, lažje je imeti babice in dedke za varstvo in potem se lahko posvetiš še malo sam sebi oziroma imaš več prostega časa.	Brez želje po samostojnosti Brezvoljnost Prevzemanje odgovornosti Angažiranje starih staršev Egoizem Čas zase	
URŠA: Ne, mislim , da je več razlogov in eden je sigurno, da jih nihče ne preganja in zato jim ni treba. Tisti, ki si želijo, pa bodo vse naredili samo, da se izselijo iz hiše. Včasih so brez prebite pare sli v svet pa so se vseeno znašli, naredili hiše. Danes so pa vsi razvajeni in imajo vsega na pretek. Še celo hiše jim starši zidajo, njim dejansko ni potrebno nič, kot da sedijo in čakajo, kdaj se bodo vselili.	Več razlogov Brez spodbud Možnost izbire Želja po samostojnosti Trud Razvajenost Pasivnost	
POJEM- DRUŽINA 5.Vprašanje: Ali mladi nočejo ali ne morejo iz »hotela mama« ?		
IRENA: Mladi ne morejo, ker niso dovolj finančno stabilni. Situacija danes je takšna, da si mladi komaj privoščijo za obleke in hrano, najemnine so visoke, plače pa majhne, nič kaj v primerjavi s tistimi na zahodu, oziroma v drugih državah Evropske Unije.	Finančna nestabilnost Ne morejo Visoki stroški bivanja Prehrana Obleke Najemnine Nizke plače	Brez potrebe ali želje Izkoriščanje cone ugodja Visokošolsko izobraževanje Nizki življenjski stroški Nespodbudnost
ANA: Mislim, da ne čutijo potrebe, da bi šli in zapustili dom. Zato so raje doma in ne razmišljajo preveč o tem.	Umanjkanje potrebe Izogibanje Razmišljanje Odrivanje misli	Vloga matere

ŠPELA: Nočejo, ker jim doma nič ne manjka. Doma jim je lepo ,lahko se šolajo in dokončajo višje šole oziroma dobijo višjo izobrazbo. Ni jim treba skrbeti za stroške, hrano, obleke. Tudi, če imajo službo so raje doma, ker jim je doma veliko lažje.	Cona ugodja Možnost izobraževanja Brez skrbi Življenjski stroški Ne glede na zaposlitev	
MAJA: Ne želijo, ker jim starši oziroma mame govorijo, zakaj bi šel, kaj boš pa počel kot samo zapravljaj denar .Mladi poslušajo starše in zaradi tega se ne znajo odločiti kaj dejansko bi radi. Ne razmišljajo s svojo glavo nekateri. Tisti, ki pa se pa odselijo ko je to mogoče.	Brez želje Prepričevanje mater Izpostavljanje negativnega Prevelik vpliv staršev Nesamostojnost	
URŠA: Kdor želi oditi bo šel in postal samostojen, mislim da so starši (mame) krivi, ker jih ne spodbujajo, da se postavijo na lastne noge. Mladi pa izkoriščajo ugodnosti, ki jih imajo doma in ne vidijo potrebe, da bi se odselili oziroma zapustili družinsko hišo.	Krivec so matere Brez spodbud Izkoriščanje ugodnosti Brez potrebe	
POJEM- DRUŽINA 6.Vprašanje: Po statistični podatkih se dekleta odselijo prej kot fantje, zakaj menite, da je temu tako?		
IRENA: Menim, da želijo biti prej samostojne.	Zaradi želje Samostojnost	Želja po samostojnosti
ANA Ker želijo v današnji družbi pokazati svojo neodvisnost.	Dokazovanje neodvisnosti	Dokazovanje neodvisnosti
ŠPELA: Po mojem mnenju se ženske veliko bolje in prej znajdejo kot fantje. Ali pa si najdejo partnerja in odidejo živeti k njemu.	Iznajdljivost Partner Skupno življenje Pri partnerju	Hitrejše odraščanje
MAJA: Zaradi tega, ker postanejo prej samostojne in bolj odgovorne. Ženske so vedno bile bolj napredne kot moški, samo, da to lahko šele danes pokažemo.	Hitrejše zorenje Naprednost Možnost izkazovanja	
URŠA: Ženske so bolj odgovorne, želijo biti samostojne, fantje pa želijo biti doma in se razvajati oz. crkljati.	Večja odgovornost Želja Brez potrebe nežnosti	

POJEM: VZGOJA 7.Vprašanje: Ali menite, da so mladostniki danes odvisni od staršev?	Pojmi	Kategorije
IRENA: Moje mnenje je, da so ker jih starši še vedno finančno podpirajo. Starši imajo	Obstoj odvisnosti	Zanašanje na pomoč staršev

službe, ki so redne in otroci vedo, da so pri njih bolj varni in da v kolikor se bodo znašli v težavah, jim lahko vedno pomagajo.	Finančna podpora Zaposlitev staršev Redne zaposlitve Večja varnost Stabilnost Pojav težav Pomoč staršev Opora	Ne prevzemanje odgovornosti Manipulacija Prevelika (so)odvisnost
ANA: Seveda, ker starši urejajo vse za njih oziroma nimajo druge takšnih možnosti kot doma in zato se nekako tudi bolje razumejo s starši, ker vedo, da bodo tako več dobili oziroma jim ni potrebno preveč skrbeti za druge stvari.	Prevzemanje odgovornosti Brez možnosti Najboljši pogoji Življenje doma	
ŠPELA: Da, starši jih še vedno zalagajo z vsem mogočim.	Preskrbovanje Nemožnost odraščanja Nesamostojnost Naslavljanje potreb	
MAJA: Da, mladi ne dobijo služb, nimajo dovolj denarja, danes je pa vse predrago in starši so edini, ki lahko pomagajo, če jim lahko in to ustvarja odvisnost.	Pomoč staršev Brezposelnost Finančna nesamostojnost Visoki stroški Pojav Soodvisnosti	
URŠA: Preveč, bolje bi bilo če bi sami poskrbeli zase. Dobili kakršnokoli službo, samo da niso odvisno od kogar koli. Raje imam manj, kot da se odvisna od koga, ker to ustvarja napetost v odnosih pa še mislijo, da te imajo lahko skoz v rokah.	Prevelika odvisnost Izbirčnost Zaposlitve Napetost v odnosih Manipulacija »v rokah«	
POJEM: VZGOJA 8.Vprašanje: Ali menite, da so starši (predvsem mame) preveč zaščitniški do svojih otrok?		
IRENA: Ne ne zdi se mi, bolj se mi zdi, da je to normalno, da ščitimo svoje otroke, tudi če ji včasih preveč. Saj menim, da kdo jih pa bo, če jih ne bomo mi. Sami ne morejo vse vedeti. Samo če pomislimo v kakšnem času živimo in koliko nevarnosti je dejansko zunaj.	Normalen pojav Nevarnosti	Zaščitništvo zaradi zunanjih VS osebnih razlogov Malo priložnosti za osamosvojitvev
ANA: Večinoma da, vendar obstajajo tudi	Obstoj izjem	

<p>izjeme. Oseбно menim, da je moja mama preveč zaščitniška do mojega brata. Velikokrat menim, da bi bilo bolj ,če bi ga pustila, da se sam znajde, ker ga spremlja skoraj na vsakem koraku.</p>	<p>Večina Zaščitniška Odnos mama – sin Nenehno spremljanje nadzor Helikopter mama Bolje Iznajdljivost</p>	<p>VS prevelika navezanost/nadzor v odnosu mama-sin</p>
<p>ŠPELA: Da, in sicer so do sinov bolj zaščitniške. Ves čas skrbijo o tem ali so dovolj oblečeni, ali so siti ,ali imajo dovolj denarja. Hodijo v šolo ali celo na fakulteto namesto njih in se tam prepirajo s profesorji, ker mislijo da imajo oni prav in da se njihovim otrokom godi krivica.</p>	<p>Bolj zaščitniške Odnos mama-sin Primarne potrebe Finančne potrebe Nenehna skrb Prevezemajo odgovornost Obisk šol/fakultet Urejanje odnosov Zagovarjanje</p>	
<p>MAJA: Da, jaz sem odrasla s tremi brati in mama je njih bolj zagovarjala in ščitila. Tudi danes ko so odrasli moški, skrbi in nenehno preverja ali kaj rabijo. Nevem kako je bilo včasih, ko so otroci že od majhnih nog se morali znajti in postaviti zase.</p>	<p>Bolj zaščitniške Odnos mama-sin Nenehen nadzor Nenehna skrb Odrasla doba Nadaljevanje</p>	
<p>URŠA: Se mi zdi, da jih danes veliko bolj svetujejo, se pogovarjajo, želijo jim pomagati jih usmeriti na pravo pot. Danes je vse preveč informacij, mladi ljudje se ne znajdejo, hitro so lahko zavedeni. Res je, da imajo danes veliko več stvari na razpolago, so bolj svobodni, lahko izražajo svoje mnenje in se uveljavljajo v družbi.</p>	<p>Svetovanje Pogovori Želja po pomoči Usmerjanje na pravo pot Informacijska zasičenost Svobodnost Izražanje mnenja Uveljavitev</p>	
<p>POJEM: VZGOJA 9.Vprašanje: Ali po vašem mnenje otroke (sinove) vzgajamo ali razvajamo?</p>		
<p>IRENA: Oboje.</p>	<p>Oboje</p>	<p>Vzgoja vpleta</p>
<p>ANA : Odvisno je od mame. Vsaka vzgoja</p>	<p>Odvisno od</p>	<p>razvajanje</p>

lahko postane razvajanje, če to dopusti mama.	mame Ključni igralec	Prenos družinskih vzorcev
ŠPELA: Prej razvajajo, sicer je pa vse odvisno od tega kakšni so starši in kako so bili oni vzgojeni.	Razvajanje Prenos vzorcev	
MAJA: Oboje, je pa odvisno od staršev ne moremo posplošiti, ker niso vsi isti.	Oboje	
URŠA: Absolutno razvajamo današnje otroke.	Razvajanje	
POJEM- ODRASLOST		
10.Vprašanje: Kakšen moški je po vašem mišljenju odrasel in zrel moški?		
IRENA: Moški, ki je samostojen.	Samostojen	Samostojen – skrb zase
ANA: Menim, da tisti, ki zna poskrbeti zase.	Samostojen Skrb zase	
ŠPELA: Samostojen moški, ki zna poskrbeti za družino.	Skrb za družino Samostojnost	Rešen stanovanjski problem
MAJA: Moški, ki ima službo in svoje stanovanje.	Zaposlitev Stanovanjsko samostojen	
:Zna poskrbeti zase, je odgovoren in zanesljiv.	Samostojen Skrb zase Odgovoren Zanesljiv	
POJEM- ODRASLOST		
11.Vprašanje: Pri katerih letih po vašem mnenju, moški postane odrasel in zrel?		
IRENA: Okoli 20-tega leta.	20 leta	V razponu 15 let
ANA: Po 25-tem letu.	Po 25 letu	
ŠPELA: Po mojem mnenju nikoli oziroma zelo pozno.	Zelo pozno Nikoli	
MAJA: Nekje po 30 –tem letu.	Po 30 letu	
URŠA: Med 30-im in 35-im letom.	Med 30 in 35	

POJEM- ODRASLOST		
12.Vprašanje: Si mladi želijo čim prej zapustiti dom in začeti samostojno življenje ali se bojijo, da naredijo korak naprej in želijo čim dlje uživati?		
IRENA: Odvisno, se mi pa zdi, da si mladi želijo čim prej biti samostojni in živeti na svojem. Samo danes je to zelo težko, zato morajo živeti doma in čakati, da se stvari spremenijo.	Osebna želja Obstaja Neugodne razmere Pasivnost Čakanje Na spremembe	Zavestna odločitev Želja po ugodju Prevelika podpora staršev
ANA: Ostajanje doma je pri nekaterih zrela odločitev, saj si tako ne uničijo možnosti kasnejšega uspeha, pri nekaterih pa gre le za uživanje v razvajanju.	Ostajanje doma Zrela odločitev Zavestna Neprisiljena	

	Grajenje uspeha Uživanje razvajanja	
ŠPELA: Želijo biti doma in uživati, zakaj bi se mučili, če jim ni potrebno. Dokler jih bodo starši finančno podpirali, bo situacija takšna kot je. Kdor želi mislim, da lahko najde službo in poskrbi zase .Zakaj pa smo ženske tega sposobne?	Želja po uživanju Ugodju Finančna podpora staršev Ne težavnost Pomanjkanje želje	
MAJA: Absolutno želijo biti doma in uživati. Mame so krive, da svoje otroke ne pustijo odidi iz gnezda, jih zato razvajajo in če nimajo potrebe po osamosvojitvi, zakaj bi zapustili dom.	Obstoj želje Želja po uživanju Krivec=mama Ovirajo odhod Razvajanje Zatrtje želje samostojnost	
URŠA: Mladi so preveč razvajani. Menim, da jih večina želi biti doma in uživati, ker jim je tako veliko lažje. Sploh če imajo podporo v družini in jih nihče ne preganja.	Razvjenost mladih Želja po uživanju Lagodnost Podpora Brez spodbud po samostojnosti	
POJEM- MEDOSEBNI ODNOSI 13.Vprašanje: Ali se po vašem mnenju , danes otroci bolj razumejo s starši kot nekoč?		
IRENA: Seveda, veliko bolje. Jaz se z mojimi sploh nisem razumela. Danes pa se starši družijo, hodijo skupaj na izlete si pomagajo med sabo.	Boljše razumevanje Druženje Pomoč	Poudarek na negovanju medosebnih prijateljskih odnosov
ANA: Ne, včasih so imeli več svobode in bili bolj samostojni.	Nekoč Bolj samostojni Svobodni	
ŠPELA: Absolutno zdaj veliko bolje, kot prej. Zdaj se več pogovarjamo, starši so naši prijatelji in zavezniki. Veliko več jim lahko zaupamo.	Več pogovorov Prijatelji Zavezniki Zaupanje	
MAJA: Odvisno, se mi zdi, da zdaj več delamo na komunikaciji in bolj delamo kompromise kot so jih včasih. Tisto, kar so takrat starši rekli je bilo sveto in nisi smel nič narediti brez njihovega dovoljenja.	Poudarke komunikacija Več kompromisov Dvom v zapovedano	

URŠA: Zdaj bolje, ker se več pogovarjamo, smo prijatelji. Poslušamo argumente eni od drugih in poskušamo najdi rešitve v težavah ali v vsakodnevnih situacijah.	Pogovori Prijatelji Pomoč v težavah Iskanje rešitev	
POJEM- MAMIN SIN 14.Vprašanje: Kaj je prva stvar na katero pomislite, ko slišite besedno zvezo "mamin sin"?		
IRENA: Moški pri štiridesetih , ki živi doma.	Štiridesetletn Nesamostojen Življenje doma	Razvajenost Nesamostojnost Občutljivost Neodločnost
ANA: Razvajen moški, ki ne glede na svoja leta ni sposoben skrbeti zase in brez mamine pomoči.	Razvajenost Nesamostojen Mamina pomoč	
ŠPELA :Pomislim na svojega fanta.	Lasten fant	
MAJA: Razvajen, nesamostojen, občutljiv moški.	Razvajenost Nesamostojnost Občutljivost	
URŠA: Moški brez hrbtenice, razvajen, ki nima svojega mnenja .Dokler je še majhen še gre nekako, ko pa odraste, se mu ne more več pomagati.	Neodločen Razvajenost Brezupnost	
POJEM- MAMIN SIN 15.Vprašanje: Kaj je po vašem mnenju definicija "maminega sina"?		
IRENA: Mamin sin, ni mamin sin v dobesednem pomenu .Namreč, zaradi finančne krize in stanovanjske stiske je vse več mladih doma. Mlade, predvsem moške, ki ostajajo doma pri starših pa potem najraje imenujemo, kar mamini sinovi. Zdi se mi, da jim s tem delamo krivico, saj niso vsi, ki so doma mamini sinovi .Nekateri so zreli moški, visoko izobraženi, z visokimi dohodki samo so izbrali takšen način življenja. Čeprav sem dejala, da je mamin sin fant pri tridesetih in ki živi dom je to tisto kako jih družba doživlja, najbolj pa ženske.	Ni dobeseden pomen Prisiljenost Finančna kriza Stanovanjska stiska Krivičnost Posploševanje Zrelost Izobraženost Visoki dohodki Zavestna odločitev Doživljanje žensk	Neustreznost posploševanja Etiketa žensk Štiridesetletnik v soodvisnem odnosu z materjo
ANA: Nezrel moški, ki je star čez trideset let in je v življenju odvisen od odnosa z mamo.	Štiridesetletnik Odvisen odnos Dominantna mati	
ŠPELA: Razvajen moški, ni sposoben prinašati resnih življenjskih odločitev. Vse se posvetuje z mamo, čeprav recimo že živi na svojem je mama še vedno tista , ki skrbi za njega, da on ne bi bil prikrajšan za kakšno	Razvajen moški Nesamostojen Neodločen Življenjske	

stvar v življenju.	odločitve Posvetovanje z mamo Nenehna skrb mame	
MAJA: Fant, ki živi v mama hotelu.	Mama hotel	
URŠA: Nekdo, ki ne bo prihajal v konflikte z drugimi in se bo držal bom sam zase.	Ne konfliktnost Izmikanje sporom Zadržanost	
POJEM: MAMIN SIN 16.Vprašanje: Ali se po tvojem mnenju, odrasli moški oziroma tisti, ki živijo v podaljšanem bivanju zavedajo da jih ima družba za "mamine sinove".		
IRENA: Mislim, da se zavedajo.	Zavedanje etikete	(ne)zavedanje etikete
ANA :Večina se ne zaveda, v kolikor se pa zavedajo, potem se prepričujejo v obratno.	Ne zavedanje Lastno prepričevanje Negacija	(samo)prepričevanje in nezmožnost preseganja vzorca
ŠPELA: Moje mišljenje je, da se ne zavedajo in ne bo niti priznal, če se zaveda.	Negacija Nepriznavanje Ne zavedanje	
MAJA: Ne.	Ne zavedanje	
URŠA :Seveda, da se zaveda. Vendar se ne zna odstraniti, presekati duhovno popkovini, ker je predolgo že mamin sin in dlje časa živi doma težje bo zanj.	Zavedanje etikete Nezmožnost preseganja	

POJEM:MAMIN SIN 17.Vprašanje: Ali je mamin sin, lahko ekonomsko samostojen?		
IRENA :Lahko ima svoj denar, ki ga služi in živi pri starših. Čeprav živi doma je lahko ekonomsko samostojen.	Možnost Finančna samostojnost	Ekonomska samostojnost
ANA: Menim , da ja.	Možnost obstoja	
ŠPELA: Da.	Da	
MAJA: NE, ker jih živi mama, jim daje denar in ga ves čas finančno podpira. Takšen moški si bo težko našel službo in poskrbel sam zase.	Ne Odvisnost od mame	
URŠA: Da, vendar se bi moral potruditi in potem ne bi več bil mamin sin.	Možnost obstoja Zahteva trud	
POJEM: MAMIN SIN 18.Vprašanje: Ali izobrazba in zaposlitev pripomorejo k zmanjšanju vpliva staršev na otroke?		
IRENA :Se mi zdi, da bolj izobražen manjši bo	Obstoj	Zaposlitev in

vpliv.	povezave	izobrazba ne zmanjšuje vpliv
ANA: Da.	Obstoj povezave	
ŠPELA: Ne moj partner je dokončal magisterij, pa je še vedno tako, da hodi domov na kosila, čeprav živiva skupaj. Starši, ga še vedno finančno podpirajo, zato se mu ne mudi, da bi si poiskal službo. Živiva sicer v svojem stanovanju, jaz delam in finančno skrbim za vse stvari, on pa je doma in zdaj celo razmišlja, da bi začel delati doktorat. Dvomim, da se mu bo tudi po tem mudilo najti službo, saj bo celo življenje imel finančno podporo staršev.	Osebne izkušnje Partner Visoko izobražen Finančna pomoč Staršev Zaledje Brezposelnost Nadaljevanje izobraževanja Odgovornost partnerke	Osebne izkušnje negirajo povezavo
MAJA: Ne, moj brat ima dobro izobrazbo in dobro službo pa imajo starši še vedno veliko vpliva nanj. Je pravi mamin sinko.	Osebne izkušnje Velik vpliv Visoka izobrazba Zaposlenost	
URŠA: Seveda, bolj ko so izobraženi postanejo bolj suvereni.	Obstoj povezave	
POJEM- MAMIN SIN 19.Vprašanje: Ali je mamin sin fiktiven pojem ali realnost družbenega življenja?		
IRENA: Realnost družbenega življenja, in sicer je tako, da je danes vse več maminih sinčkov.	Realnost družbenega življenja Pogostost pojava	Realnost družabnega življenja
ANA: To je realnost današnje družbe.	Realnost	
ŠPELA: Absolutna realnost, so povsod okoli nas. MAJA: Realnost.	Realnost	
URŠA: Realnost, ker imajo podporo družine.	Realnost	
POJEM –MAMIN SIN 20.Vprašanje: Ali menite, da so res mame ustvarile "mamine sinove"?		
IRENA: Ne, vsi sicer tako govorijo ampak v resnici nimajo drugih možnosti, kot da so doma ali pa poslušajo mame. To ne pomeni, da so mamini sinovi, samo možnosti nimajo boljših. Mislim, da če bi jih imeli ne bi tako živeli, kot nekateri morajo živeti danes. Ekonomska situacija pri nas je namreč zelo težka-	Negacija Brezizhodnost Neobstoj možnosti Izbire Življenje doma Poslušnost mam Ni boljših	Mamine sinove ustvarjajo mame Zavestna odločitev Projekcija na partnerico

	možnosti	
ANA: Enkrat mamin sin, vedno mamin sin. Mama ga je tako vzgajala od majhnega in odrasel je v maminega sina.	Vzorci vzgoje Težavno preseganje	
ŠPELA: Ne vem, ampak mislim da je v večini primerov kriva mama. Morala bi se manj vmešavati in pustiti sina, da razmišlja s svojo glavo.	Krivec = mama Krepitev samostojnosti Umik Nadzor	
MAJA: DA. On, pa bi moral pretrgati vse vezi z mamo, se odseliti na svoje in imeti svojo družino.	Pritrditev Pretrganje vezi Odselitev	
URŠA: Ni nujno, mogoče je pa sam želele postati mamin sin in se je raje podredil, zato da mama lahko skrbi za njega in mu ves čas ustreza, da njemu ni treba delati stvari, ki si jih ne želi. Zato pa potem ko najde partnerico, pričakuje, da bo ona delala isto kot mama in prihaja do konfliktov.	Prostovoljna podreditev Želja po skrbi Ustrezanju Prenos na partnerico Konfliktna stanja	
21. Ali menite, da je prav da moški, opravlja tudi tako imenovana "ženska" dela?		
IRENA: Mislim, da je prav, da danes moški opravljajo ženska dela oziroma, da pomagajo svojim partnericam. Včasih sem preveč utrujena, da bi vse postorila po hiši, zato mi pride prav njegova pomoč v tem ne vidim nič narobe.	Pravilnost Pomoč partnerju Utrujenost Brez napak Sodelovanje	Enakovrednost vlog Pričakovanje pomoči Obremenjenost
ANA: Zakaj pa ne, to si vse želimo. Čeprav se to bolj poredko dogaja, je prav, da tudi moški naredijo kaj v hiši. Še posebej, če je ženska v službi ves dan in mora potem poskrbeti še za otroke, je jasno, da ne more vsega sama postoriti. To da je moški skrbi za denar, ženska pa samo za hišo so časi, ki som zdavnaj minili.	Želja Redkost pomoči Zaposlenost Skrb za otroke Obremenjenost Sprememba vlog	
ŠPELA: Pri nas doma je vedno vse mama naredila in še danes je tako. Oče ali brat bolj malo pomagata, če pa že pa ves čas jamrata vmes. Mislim, da bi bilo prav, da ji včasih tudi pomagat in ne da ves dan sedita oziroma delata, tisto kar njima ustreza.	Mati Skrb za gospodinjstvo Redka pomoč Nerganje Pravilnost	
MAJA: Seveda, če lahko ženske opravljamo moška dela danes, ne vidim razloga, da ne bi moški ženskih del. Seveda oni še vedno manj postorijo, kot me, vendar je tega vse več. Mislim, da bi oba morala enakovredno	Zmožnost Menjava dela Enakovredna delitev Primat ženske	

razporediti dela po hiši in ne , da vse počne ženska danes.		
URŠA: Meni bi pomoč prišla vedno prav. Sem ves dan v službi in zato rabim pomoč tudi doma. Že zdaj nimam časa za nič in ne znam si predstavljati, kako bo ko bodo prišli še otroci. Takrat bo moral biti "polno zaposleni" oče.	Zaposlenost Potreba pomoči Pomanjkanje časa	